

Kaska, Çetin (2020). "Fars Edebiyatındaki Hamseler". *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 21, S. 39, s. 877-914.

DOI: 10.21550/sosbilder.608354

Araştırma Makalesi

FARS EDEBİYATINDAKİ HAMSELER

Çetin KASKA*

Gönderim Tarihi: Ağustos 2019

Kabul Tarihi: Ocak 2020

ÖZET

İran ve Türk edebiyatında beş mesneviden oluşan mecmualara hamse adı verilmiş ve hamse yazarlara hamsenüvis denilmiştir. Hamse yazımı ilk önce İran'da başlamıştır. Fars edebiyatında hamse türünün kurucusu şair Nizâmî-i Gencevî'dir. Nizâmî'nin hamsesi "Penc Genc" adıyla da bilinmektedir. Fars edebiyatında Nizâmî'den sonra Emîr Hüsey-i Dihlevî, Hâcû-yı Kirmânî, Abdurrahmân Câmî, Feyzî-i Dekenî ve Kâsımî-i Gunâbâdî gibi şairler hamse yazmıştır. İran'da Sâmânîler ve Gazneliler dönemlerinde "Şâhnâme" yazımı revaçta olduğundan, bu iki dönemde hamse yazılmamıştır. Selçuklular döneminde ortaya çıkan hamse İran'da en çok Safeviler döneminde revaç kazanmıştır. Kaçarlar döneminden sonra hamse yazımı son bulmuştur. Hicri sekizinci yüzyılda Nizâmî tarafından söylenen hamse, hicri on dördüncü yüzyıla kadar İran ve İran kültürünün hâkim olduğu topraklarda hâkimiyetini sürdürmüştür ve bu zaman aralığında birçok İranlı, Türk ve Hintli şair Nizâmî'yi taklit ederek mesneviler yazmıştır. Farsça yazılan hamseler Osmanlı dönemi Türk şiirini geniş ölçüde etkilemiştir. Bu makalede Fars edebiyatında hamse yazar elli dokuz şairin hamseleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: hamse, Fars Edebiyatı, Nizâmî-i Gencevî, Fars Şiiri

Quintets in Persian Literature

ABSTRACT

In Iran and Turkish literature, five mesnevi consisted of magazines called Quintet and Quintet writers were called Quintet writer. Quintet writing first started in Iran. The

* Arş. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü, cetinkaska@hotmail.com

poet Nizami Ganjavi was the founder of the Quintet genre in Persian literature. Nizami's Quintet is also known as Panj Ganj. Quintet ownership is one of the highest positions for a poet. After Nizami in Persian literature, poets such as Emîr Hüsrev-i Dihlevî, Hâcû-yı Kirmânî, Abdurrahman Câmî, Feyzî-i Dekenî and Kaşımî-i Gunâbâdî wrote quintet. Since the writing of *Sahname* was popular in the period of Sâ mâ nî and Ghaznavids, quintet was not written in these two periods. Quintet, which emerged during the Seljuk period, was the most popular in the Safavid period in Iran. After the period Qajars, the writing of quintet ended. Hijri in the eighth century, quintet, which was said by the Nizami, continued to dominate the territories dominated by Iran and Iranian culture until hijri the fourteenth century, and during this period many Iranian, Turkish and Indian poets imitated Nizami and wrote masnavis. The quintets written in Persian influenced the Turkish poetry of the Ottoman period to a large extent. In this article, fifty-nine poets who wrote quintet in Persian literature were discussed and examined.

Key words: quintet, Persian Literature, Nizami Ganjavi, Persian Poetry

Giriş

Hamse klasik İnan ve Türk edebiyatlarında bir şairin beş mesnevisinden oluşan külliyatına denilmektedir. Hamseyi beş mesneviden oluşan külliyat anlamında ilk kullanan kişi mutasavvıf ve şair Nizâmî-i Gencevî'dir. Nizâmî hamse tabirini *Mahzenü'l-esrâr*, *Hüsrev ü Şîrîn*, *Leylâ vü Mecnûn*, *Heft Peyker*, *İskendernâme* adlı Farsça mesnevilerinden oluşan eseri için kullanmıştır. Daha sonraları Nizâmî'nin *Hamse* veya *Penc Genc* adıyla anılan mesnevileri taklit edilerek ortaya konulan eserlere "hamse" denilmiştir. Hamse yazan şairlere "hamse-nüvis" ya da "sahib-i hamse" adı verilmiştir. Hamse yazan bazı şairler beş mesnevi ile yetinmemiştir. Yazdığı mesnevi sayısı fazla olan müelliflere de "Sâhib-i Sitte, Sâhib-i Seb'a gibi adlar verilmiştir. Ancak edebi anane, Hamse Sâhibi veya Sâhib-i Hamse demeyi uygun görmüştür. Fars edebiyatında Nizâmî'den sonra birçok şair, onun *Hamse*'sini taklit ederek veya ona nazireler yazarak hamseler ortaya koymuştur. Nizâmî'nin *Hamse*'sini taklit edip, yaklaşık yüz yıl sonra Moğollar döneminde hamse yazan ilk şair Emîr Hüsrev-i

Dihlevî'dir. *Matla 'u'l-envâr, Şîrîn ü Hüsrev, Mecnûn u Leylî, Heşt Bihîşt* ve *Âyine-i İskenderî* adlı mesnevilerden oluşan bu hamseyi Hüsrev, Hindistan'da yazmıştır. Hüsrev'den sonra Şîrâz'da Hâcû-yı Kirmânî, *Hümâ vü Hümâyûn, Gül ü Nevrûz, Ravzatü'l-envâr, Kemâlnâme* ve *Gevhernâme* adlı mesnevilerden oluşan bir hamse yazmıştır (Yazıcı vd. 1997: 499-500, Keyvânî 1390: 16/161-63, Türk Dili 1981: 89, Türk Ansiklopedisi 1979: 18/454, Şâyegâfer 1394: 22/660, Arslan 2008: 2).

İran'da Sâ mânîler ve Gazneliler döneminde hamasî şiir revaçta olduğundan daha çok *Şâhnâme* yazıcılığı revaç kazanmış ve bu iki dönemde hamse yazılmamıştır. İran'da hamse yazımı ilk defa Türk egemenliği altında bulunan Selçuklularda başlamıştır. Tîmûrlular döneminde Nizâmî ve halefi Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin *hamseleri* örnek alınarak birkaç hamse yazılmıştır. Bu hamseler içerisinde en meşhuru *Silsiletü'z-zeheb, Selâmân ü Ebsâl, Tuhfetü'l-ahrâr, Subhatü'l-ebrâr, Yûsuf u Züleyhâ, Leylâ vü Mecnûn* ve *Hirednâme-i İskenderî* adlı mesnevilerden oluşan Câmî'nin *Heft Evreng* adlı hamsesidir. Bu dönemde yazılan Mektebî'nin *Leylâ vü Mecnûn* mesnevisi de meşhurdur. Safevî döneminde hamse yazma geleneği zirveye çıkmış, hatta üç hamse yazan şairler bile bulunmaktadır. Bu dönemde çok hamse yazılmasına rağmen, hiçbirisi diğer dönemlerdeki gibi şöhret kazanmamıştır. Bu dönemki hamselerin ilgi görmemesinin nedeni, şiirin saraydan halka inmesi ve şairlik birikimi olmayan kimselerin daha önceki şairlere cevap vermek için şiir yazmasından kaynaklanmıştır. Bu dönemde hamse yazanları Hindistanlı hamse söyleyenler ve İranlı hamse söyleyenler olarak iki ayırmak lazım, çünkü İranlı birçok şair Hindistan'a gidip, oradaki padişahların saraylarında hamse yazmıştır. Kaçarlar döneminde dokuz hamse yazılmış, bu hamselerden üçü İran'da, altısı da Hindistan'da söylenmiştir. Türk edebiyatı şairleri on dördüncü yüzyıldan itibaren hamse yazmaya başlamıştır (Yazıcı vd.

1997: 499-500; İslam 1987: 5/200; Safâ 1338: 5/515-546; Türk Dili 1981: 89).

Bazı şairler Nizâmî'nin manzumelerini aynı muhteva ve vezin ile taklit etmiştir. Örneğin Emîr Hüsrev'in *Matla'u'l-envâr* ve Hâcû'nun *Ravzatü'l-envâr* adlı eserleri Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* adlı eseri tamamen taklit edilerek yazılmıştır. Bazı şairler de Nizâmî'nin mesnevilerini sadece vezin yönünde taklit edip, farklı bir muhteva ele almıştır. Örneğin Câmî, *Yusuf ve Züleyhâ* adlı eserini Nizâmî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* adlı eserinin vezni ile yazmış, ancak farklı bir konu işlemiştir. Hâcû hamsesini hicri yedinci yüzyılda mesnevi yazar şairlerin üslubuyla yazmış, ancak Nizâmî'yi tüm yönleriyle taklit etmemiştir (Şâyegâfer 1394: 22/660; Keyvânî 1390: 16/161-63; Safâ 1338: 3/902).

Hicri altıncı yüzyılda revaç kazanan hamse yazıcılığı üç yüzyıl sonra zirveye ulaşmış ve hicri on dördüncü yüzyıla kadar devam etmiştir. Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* adlı mesnevisi hamse içindeki diğer mesnevilerden daha fazla taklit edilmiştir. Hamse yazar bazı şairlerin eserleri günümüze ulaşmamış, sadece bazı tezkirelerde isimleri zikredilmiştir. Bazılarının da az sayıdaki şiirleri bize ulaşmıştır. Örneğin Bâkır-i Kâşî'nin *Mahzenü'l-esrâr* adlı mesneviyi taklit ederek yazdığı eserinden sadece bir beyit kalmıştır. Ayrıca bu mesnevisinin adı da bilinmemektedir (Keyvânî 1390: 16/161-62; Şâyegâfer 1394: 22/659-60).

Hamse sahipleri mesnevi nazım şeklini kullanmıştır. Hamse sahibi olmak, bir şair için varılacak en yüksek makamlardan biridir. Hamse yazarlığı Fars edebiyatının en eski konularından biridir. Hicri altıncı yüzyılda Nizâmî tarafından bulunmuş ve hicri on dördüncü yüzyıla kadar İran'da ve Farsçanın yaygın olduğu topraklarda etkisini devam ettirmiştir. Sekiz yüz yıl boyunca birçok İranlı, Hintli ve Türk

şair Nizâmî'nin *Penc Genc* adlı hamsesini taklit etmiştir (Vâ'izzade 1393: 2-3; Türk Dili 1981: 89).

Fars edebiyatında hamse yazan şairler ve dönemlerini şöyle sıralayabiliriz: Selçuklular Dönemi: Nizâmî-i Gencevî. Moğollar Dönemi: Emîr Hüsrev-i Dihlevî, Hâcû-yı Kirmânî, Emîr Hüseyinî-i Herevî, İmâd-i Fakîh-i Kirmânî. Timurlular Dönemi: Kâtibî-i Tûrşîzî, Cemâlî-i Tebrîzî, Şâh Dâî-i Şîrâzî, Dervîş Eşref, Selîmî-i Cerûnî, Câmî, Mektebî-i Şîrâzî, Hâtufî-i Harcerdî, Âhî-i Meşhedî, Misâlî-i Kâşânî. Safevî Dönemi: Hâşimî-i Kirmânî, Vâkîf-i Halhâlî, Zamîrî-i İsfahânî, Kâsım-i Gunâbâdî, Rehâî-i Hâfî, Ebdî Bîg Nüvîdî-i Şîrâzî, Hidâyet-i Râzî/ Tahrânî, Sâlim-i Tebrîzî, Vahşî-i Bafkî, Örfî-i Şîrâzî, Bedrî-i Keşmîrî, Sarfî-i Keşmîrî, Feyzî-i Dekenî, Nâmî-i Bekrî, Zülâlî-i Hânsârî, İttâbî-i Teklû, Hasan b. Seyyid Fethullâh-i Dihlevî, Şifâî-i İsfahânî, Ruhû'l-Emîn-i İsfahânî, Fûkî-i Yezdî, Mollâ Keremî, Nasîrâ-i Bedehşânî, Münîr-i Lâhorî, Fânî-i Keşmîrî, Bîniş-i Keşmîrî, Abdullatîf-i Zevkî, Lâyık-i Cûnpûrî, Vâzıh-i İrâdethân, Mîr Gâzî, Dâvud, Fâiz-i Dihlevî, Mollâ Eşref Bülbül, Hazîn-i Lâhîcî, Ebcedî-i Hindî, Nâmî-i İsfahânî. Kacar Dönemi: Şehâb-i Tûrşîzî, Muhîd-i Lâhorî, Mollâ Bahâeddîn Bahâ, Hüseyinî-i Kazvînî-i Şîrâzî, Mîr Sûbdârhan-i Sindî, Mollâ Hâmid Şâhâbâdî, Hidâyet-i Taberistânî, Senâullâh-i Harâbâtî, Selâmet Alîhân Selâmî (Fesâî 1386: 251-55; Şâyegâfer 1394: 22/659-60; Vâ'izzade 1393: 76-192).

Türk edebiyatında en çok Nizâmî-i Gencevî, Emîr Hüsrev-i Dihlevî ve Câmî'nin mesnevileri taklit edilmiştir. Taşlıca Yahya ve Nev'îzâde Atâî'nin hamseleri meşhurdur. Türk edebiyatında ilk hamse yazan şair Alî Şîr Nevâî'dir. Anadolu'da yazılan ilk hamse Hamdullah Hamdî'ye aittir. Türk edebiyatında son hamseyi Subhîzâde Feyzî yazmıştır (Yazıcı vd. 1997: 499-500; Türk Dili 1981: 89). Türk edebiyatında hamse yazanlar ve eserleri: Ahmedî: *1-İskendernâme. 2-Cemşid ü Huşid. 3-Tervîhu'l-ervâh. 4-Yûsuf u Züleyhâ. 5-Vîs ü Râmin. Ârif: 1-Mürşidü'l-ubbâd. 2-Nüşa-i Âlem ve Şerhü'l-âdem. 3-Mevlid. 4-*

Mi'râc-ı Nebî. 5-Vefâtü'n-nebî. Ali Şîr Nevvâî: 1-Hayretü'l-ebrâr. 2-Ferhâd u Şîrîn. 3-Leyla vü Mecnûn. 4-Seb'a-i Seyyâr. 5-Sedd-i İskenderî. Hamdullah Hamdî: 1-Yusuf u Züleyhâ. 2-Leylâ vü Mecnûn. 3-Mevlid. 4-Tuhfetü'l-uşşâk. 5-Kıyâfetnâme. Çâkerî Sinân Çelebi: 1-Vâmik u Âzrâ. 2-Yusuf u Züleyhâ. 3-Hüsn ü Nigâr. 4-Süheyl ü Nevbahâr. 5-Leyla vü Mecnûn. 6-Şâhnâme. Karamanlı Figânî: 1-İskendernâme. Bihişt Ahmed Sinân: 1-Vâmik u Âzrâ. 2- Yusuf u Zeliha. 3-Hüsn ü Nigâr. 4-Süheyl ü Nevbahâr. 5-Leylâ vü Mecnûn. Revânî: 1-İşretnâme. 2-Câmî'u'n-nesâyih. Lâmi'î Çelebi: 1-Vâmik u Azrâ. 2-Vîs ü Râmin. 3-Ferhâdnâme. 4-Şem' u Pervâne. 5-Gûy Çevgân. 6-Heft Peyker. 7-Absâl u Salamân. 8-Maktel-i Hüseyin. 9-Şehrengiz-i Bursa. 10-Kıssa-i Edhem ü Hümâ. 11-Hirednâme. 12-Câbirnâme. 13-Mevlid. Ahmed Rıdvân: 1-Leylâ vü Mecnûn. 2-Hüsrev ü Şîrîn. 3-İskendernâme. 4-Heft Peyker. 5-Mahzenü'l-esrâr. 6-Rıdvâniyye. Fuzûlî: 1-Leyla vü Mecnûn. 2-Beng ü Bâde. 3-Sohbetü'l-esmâr. 4- Sâkînâme. 5-Hüsn ü Aşk. 6-Şâh u Gedâ. Kara Fazlî: 1-Gül ü Bülbül. 2-Hümâ vü Hümâyünâme. 3-Leyla vü Mecnûn. 4-Nihâlistân. 5-Lüccetü'l-esrâr. Hamîdîzâde Celîlî: 1-Hüsrev ü Şîrîn. 2-Leyla vü Mecnûn. 3-Gül-i Sad Berg-i Bihâr. 4-Hecrnâme. 5-Meheknâme. Diyarbakırlı Halîfe: 1-Leyla vü Mecnûn. Fikri Derviş Çelebi: 1-Hurşîd ü Mâh. 2-Mihr ü Müşterî. 3-Ebkâr-i Efkâr. 4-Behrâm u Zühre. 5-Hurşîd ü Nâhid. 6-Şükûfezâr. Taşlıca Yahyâ: 1-Gencîne-i Râz. 2-Usûlnâme- 3-Şâh u Gedâ. 4-Yusuf u Züleyha. 5-Gülşen-i Envâr. Kalkandelenli Mu'îdî: 1-Gül u Nevrûz. 2-Şem' u Pervâne. 3-Vâmik u Azrâ. 4-Hüsrev ü Şîrîn. Hayatî: 1-Mahzenü'l-esrâr. 2-Heft Peyker. 3-Behrâm-i Gûr. 4-İskendernâme. 5-Leyla vü Mecnûn. Nergisî: 1-Nihâlistân. 2-İksîr-i Sa'âdet. 3-Meşâkku'l-uşşâk. 4-Kânünü'r-reşâd. 5-Gazavât-i Mesleme. 6-El-Vasfu'l-kâmil fî Ahvâl-i Vezîri'l-âdil. Nev'îzâde Atâyî: 1-Sâkînâme. 2-Nefhatü'l-ezhâr. 3-Sohbetü'l-ebkâr. 4-Heft Hân. 5-Hilyetü'l-efkâr. Sâbit: 1-Zafernâme. 2-Edhem ü Hümâ. 3-Derenâme. 4-Berbernâme. 5-Amü'l-leys. Subhîzâde Feyzî: 1-Dîvân. 2-Heft Seyyâre. 3-Mir'ât-ı Süretnümâ. 4-Safânâme. 5-Aşknâme. Ayrıca Ârifî Fethullâh Çelebi, Hulvî Mahmud

Celâleddîn ve Muftî Azîz gibi şairler de hamse yazmış, ancak mesnevileri günümüze ulaşmamıştır (Aslan 2008: 15-21).

Fars Edebiyatında Hamse Yazan Şairler ve Hamseleri

Aşağıdaki kaynaklarda hamse sahibi olarak gösterilen: Hamsesi tam olarak günümüze ulaşan, hamsesi günümüzde eksik olarak bulunan, hamsesini tamamlayıp tamamlamadığı belli olmayan, şimdiye kadar mesnevilerine hiç rastlanılmayan hamse sahipleri ve eserleri tespit edildiği kadarıyla verilmiştir.

1-Nizâmî-i Gencevî: Selçuklular döneminin mutasavvıf şairlerinden olan Nizâmî 35.000 beyitten oluşan hamsesini otuz beş veya kırk yılda yazmıştır. Birçok kütüphanede elyazması nüshası bulunan *Hamse*, Hindistan, İran ve Avrupa’da birçok defa basılmış, manzum ve mensur çevirileri yapılmıştır. Hamsede yer alan mesneviler: *1-Mahzenü’l-esrâr:* 2400 veya 2600 beyitten oluşan bu mesnevi “Müfteilün müfteilün fâilün” vezniyle H 570 veya H 572’de Kılıç Arslan’a tabi olan Mengüçlüklüler’den Erzincan hâkimi Fahreddin Behram Şah adına yazılmıştır. Nizâmî, Senâî’nin *Hadîkatü’l-hakîka* adlı mesnevisinden etkilenererek bu eseri kaleme almıştır. Şair bu eser karşılığında Behram Şah’tan caize almıştır. *2-Hüsrev ü Şîrîn:* Beyit sayısı 5700-7700 olan bu mesnevi H 576’da yazılmıştır. “Mefâilün mefâilün feülün” vezniyle yazılan bu eser on yılda tamamlanmıştır. Atâbek Şemseddin Muhammed Cihân Pehlevân b. İldeniz adına yazılmıştır. H 576’dan sonra Tuğrul b. Arslan ve Kızıl Arslân b. İldeniz adları ilave edilmiştir. Bu eserde Sâsânî hükümdarı Hüsrev-i Pervîz ile Ermeni prensesi Şîrîn’in aşk hikâyesi anlatılmaktadır. *3-Leylâ vü Mecnûn:* 5000 beyitten oluşan bu mesnevi “Mef’ûlü mefâilün feülün” vezniyle yazılmıştır. Bu mesnevi H 584’te Şirvanşah Celâlüddevle Ahsitân’ın isteği üzerine dört ayda yazılmış ve konusunu Arap kültüründen almıştır. *4-Heft Peyker:* Bu mesnevi H 593’te Merâğa hâkimi Alâeddin Körpearslan’ın isteği üzerine kaleme alınmış ve ona

ithaf edilmiştir. “Fâilâtün mefâilün fa’lün” vezniyle yazılan bu eserde Sâsânî hükümdarı Behrâm-i Gûr’un yaşamı, evliliği ve eğlence hayatı hakkında bilgi verilmektedir. 5-*İskendernâme*: Bu mesnevi H 597’de yazılan *Şerefnâme* ve H 607’den sonra kaleme alınan *İkbâlnâme* adlı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümü 10.000 ve ikinci bölümü 3700 beyitten oluşan bu eser “Feûlün feûlün feûlün feûl” vezniyle yazılmıştır. Birinci bölümde İskender’in Rûm’a dönmesi, fetihleri, soyu ve karanlıklar ülkesine gitmesi anlatılmaktadır. İkinci bölümde İskender filozof ve peygamber olarak takdim edilmektedir. *Şerefnâme* Azerbaycan atabeklerinden Nusretüddîn Ebûbekr b. Muhammed Cihân Pehlevân adına yazılmıştır. *İkbâlnâme* Nusretüddîn Ebûbekr Bîşiken adına kaleme alınmıştır (Safâ 1338: 2/798-824; Hidâyet 1339: 3/1412-47; Hânleri 1347: 512-13; Dihhodâ 1377: 14/22574-75; Devletşâh 1337: 142-46; Avfî 1361: 2/396; Kanar 2007: 183-85; Kazâî 1386: 155-58).

2-Emîr Hüsrev-i Dihlevî: Hindistan’da hicri yedinci yüzyılda yaşayan ve Farsça eserler kaleme alan İlhânlılar döneminin en meşhur mutasavvîf şair ve yazarlardan olan Emîr Hüsrev hamsesini Nizâmî-i Gencevî’nin hamsesine nazîre olarak yazmıştır. Emîr Hüsrev bu eserini Dehlî padişahı Alâeddîn Muhammed Şâh Halcî, pîr ve müşidi Nizâmüddîn Evliyâ adlarına üç yılda yazmıştır. Hüsrev’in *Penc Manzûme* adlı hamsesinde yer alan mesneviler: 1-*Matla’u’l-envâr*: H 698’de Nizâmî’nin *Mahzenü’l-esrâr* adlı mesnevisine nazire olarak yazmıştır. İki hafta içinde tamamlanan bu eserde 3310 beyit bulunmaktadır. 2-*Şîrîn ü Hüsrev*: H 698’de Nizâmî’nin *Hüsrev vü Şîrîn* adlı mesnevisine nazire olarak yazılmış ve 4124 beyitten oluşmaktadır. 3-*Mecnûn u Leylî*: H 698’de Nizâmî’nin *Leylâ vü Mecnûn* adlı mesnevisine nazire olarak yazılmış ve 2660 beyitten oluşmaktadır. 4-*Heşt Bihişt*: H 701’de tamamlanan bu eser Nizâmî’nin *Heft Peyker* adlı mesnevisine nazire olarak yazılmış ve 3352 beyitten oluşmaktadır. 5-*Âyine-i İskenderî*: H 699’da tamamlanan bu eser Nizâmî’nin

İskendernâme adlı mesnevisine nazire olarak yazılmış ve 4450 beyitten oluşmaktadır. Emîr Hüsrev'in beş mesnevisi daha bulunmaktadır: *1-Karânü'l-sa'dîn*: H 688'de Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* adlı mesnevisinin vezniyle yazılmıştır. 3944 beyitten oluşan bu mesnevi Muizzüddîn Keykubâd ve babası Nâsirüddîn Buğra Hân arasındaki münasebat hakkında yazılmıştır. *2-Dûlrânî ve Hızırhân*: Nizâmî'nin *Hüsrev vü Şîrîn* adlı mesnevisinin vezniyle H 715'te yazılmıştır. 4519 beyitten oluşan bu mesnevi âşıkanedir. *3-Miftâhü'l-fetûh*: Nizâmî'nin *Hüsrev vü Şîrîn* adlı mesnevisinin vezniyle H 690'da yazılmıştır. Bu eserde Celâlüddîn Fîrûz Şâh Halcî'nin fetih ve savaşları anlatılmaktadır. *4-Noh Sipehr*: H 718'de Kutbüddîn Mübârekşâh Halcî adına yazılmıştır. *5-Tuğluknâme*: Bu mesnevi Dehlî padişahı Gıyâsüddîn Tuğluk Şâh'ın ahvali hakkındadır. Sadece birkaç beyti kalan bu eser, H 1019'da Cihângîr Şâh'ın emriyle Hayâtî-i Kâşî adındaki bir şair tarafından tekrar kaleme alınmıştır (Safâ 1338: 3/771-97; Hidâyet 1339: 2/638-41; Hânlerî 1347: 68-69; Devletşâh 1337: 265-75; Kazâî 1386: 224-27; Şâfiî 1380: 151-54; Kurtuluş 1995: 11/135-37; Âzer-i Bigdilî 1337: 2/426-37).

3-Hâcû-yi Kirmânî: Nizâmî'yi taklit ederek konu ve vezin bakımından yeni bir hamse yazan ikinci şairdir. Moğollar dönemi şairi Hâcû'nun hamsesi şu mesnevilerden oluşmaktadır: *1-Hümâ vü Hümâyûn*: H 732'de aruzun mütekârib vezni ile yazılan bu mesnevi 4435 beyitten oluşmaktadır. Bu eseri Sultan Ebû Saîd Bahâdır ve veziri Gıyâseddîn Muhammed adına *İskendernâme* vezniyle söylemiş, ancak bu iki şahıs H 732'de ölünce, eseri Şemseddîn Mahmûd Sâyin ve oğlu Abdulmelik Ruknüddîn adına yazmıştır. Bu mesnevi bir aşk hikâyesidir. *2-Gül ü Nevrûz*: H 742'de *Hüsrev vü Şîrîn*'e nazire olarak yazılan bu eser 2651 beyitten oluşmaktadır. Bu mesnevi Kirmân'ın ileri gelenlerinden Tâceddîn Ahmed-i Irâkî'ye ithaf edilmiştir. Eserde şair, Ebû İshâk-i Kâzerûnî ve Emînüddîn Belyânî'ye övgüde bulunmuştur. Bu mesnevide Şehzade Nevrûz ile Rum kayserinin kızı Gül'ün aşk

hikâyesi anlatılmaktadır. 3-*Ravzatü'l-envâr*: Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* adlı eseri taklit edilerek, H 743'te yazılmıştır. 2036 beyitten oluşan bu eser, Şemseddîn Mahmûd Sâyin adına yazılmış ve eser sonunda Ebû İshâk-i Kâzerûnî methedilmiştir. 4-*Kemâlnâme*: Fars hükümdarı Ebû İshâk'a ithaf edilen bu eser, H 744'te *Heft Peyker* vezniyle yazılmıştır. Ahlakî ve tasavvufî bir eserdir. 1884 beyitten oluşan bu eseri şair, Ebû İshâk İncû adına yazmış ve Ebû İshâk-i Kâzerûnî'yi methetmiştir. 5-*Gevhernâme*: 1022 beyitten oluşan bu ahlakî ve tasavvufî mesnevi, Muzafferîler'den Emîr Mübârizüddin Mahmûd ve veziri Bahâeddin Mahmûd b. İzzeddin Yûsuf adına kaleme alınmıştır. H 746'da *Hüsrev vü Şîrîn* vezniyle yazılmıştır (Safâ 1338: 3/886-915; Hânlerî 1347: 199-200; Dihhodâ 1377: 7/10009; Devletşâh 1337: 277-82; Kazâî 1386: 247-50; Şâfiî 1380: 159-62; Tokmak 1996: 14/520-21; Mervecî ve Gunâbâdî 2011: 16/237-41).

4-Emîr Hüseyinî-i Herevî: Moğollar dönemi olan hicri yedi ve sekizinci yüzyıllarda şiir söyleyen şairlerdendir. Şebüsterî onun sorularına cevap olarak *Gülşen-i Râz*'ı yazmıştır. Nizâmî'yi örnek alarak bir hamse yazmış ve hamsesi şu mesnevilerden oluşmaktadır: 1-*Zâdü'l-müsâfirîn*: 1250 beyitten oluşan bu mesneviyi Senâî'nin *Hadîkatü'l-hakîka* ve Nizâmî'nin *Leylâ vü Mecnûn* adlı eserlerini örnek alarak, 28 bölüm halinde yazmıştır. 2-*Nüzhetü'l-ervâh*: 2000 beyitten oluşan bu eseri Sa'dî'nin *Gülistân* ve Hâce Abdullâh Ensârî'nin *Risâle* adlı eserlerini örnek alarak manzum ve mensur olarak yazmıştır. 3-*Kenzü'l-rumûz*: 720-750 beyitten oluşan bu mesneviyi Mevlânâ'nın *Mesnevî*'ni örnek alarak yazmıştır. Bu mesnevide Şemseddîn, Şehâbeddîn Ömer Sühreverdî, Şeyh Bahâeddîn Zekeryâ-yı Mûltânî ve oğlu Şeyh Sadreddîn Ârif-i Mûltânî'ye övgüde bulunmuştur. 4-*Tarabü'l-mecâlis*. Nazım ve nesir olarak yazılan bu mesnevi ahlak, vaaz, hüküm, ayet ve hadis gibi konuları içermektedir. 5-*Sînâme*: 1.200 beyitten oluşan bu mesnevi, otuz tasavvufî aşk mektubundan ibarettir. Şair bu mesneviyi Nizâmî'nin *Hüsrev u Şîrîn* ve Fahreddîn Es'ad-i

Gorgânî'nin *Vîs û Râmîn* adlı mesnevilerini örnek alarak yazmıştır. 6-*Kalendernâme*: Molla Câmî'nin *Leylâ vü Mecnûn* mesnevisinin vezniyle yazılmıştır (Safâ 1338: 3/751-61; Devletşâh 1337: 246-50; Nizami 1999: 19/24; Vâ'izzade 1393: 86-7).

5-İmâd-i Fakîh: Hicri sekizinci yüzyılın mutasavvıf ve şairlerinden Fakîh *Penc Genc* adında bir hamse yazmış ve hamsesi şu mesnevilerden oluşmaktadır: 1-*Safânâme/Mü'nisü'l-ibrâr*: H 766'da tamamlanan bu eser, Şah Şücâ' adına yazılmıştır. Şair bu eseri Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* adlı eserini taklit ederek yazmıştır. Eser yaklaşık 1400 beyitten oluşmaktadır. 2-*Sohbetnâme*: H 721'de tamamlanan bu mesnevi, Sultan Ebû Saîd Îlhânî'nin veziri Gıyâseddin Muhammed adına yazılmış ve yaklaşık 1200 beyitten oluşmaktadır. 3-*Mahabbetnâme-i Sâhibdûlân*: H 722'de tamamlan bu eser İlhanlı veziri Tâceddîn-i Irâkî adına yazılmış ve yaklaşık 900 beyitten oluşmaktadır. 4-*Dehnâme*: İmâd-i Fakîh'in Şah Şücâ', şeyhlere ve dostlarına yazdığı mektuplardan oluşmaktadır. Yaklaşık 800 beyitten oluşan bu eseri, Şah Şücâ' adına kaleme almıştır. 5-*Tarîkatnâme*: 2800 beyitten oluşan bu eseri, H 754'te Emîr Mübârizüddin Muhammed adına yazmıştır. 6-*Humâyûn*: 222 beyitten oluşan bu eserde Şah Şücâ' methedilmiştir (Safâ 1338: 3/985-95; Hânlerî 1347: 350; Dihhodâ 1377: 4/16316; Devletşâh 1337: 282-86; Kazâi 1386: 263-65; Yazıcı 2000: 22/168-69).

6-Kâtibî-i Türşîzî: Tîmûrlular dönemi olan hicri dokuzuncu yüzyılda şiir söyleyen şairlerdendir. *Hamse* ve *Penc Genc* adında bir hamse yazmıştır: 1-*Gülşen-i Ebrâr*: Bu eseri Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* adlı eserini taklit ederek yazmıştır. 2-*Mecma'u'l-bahreyn/ Nâzır ve Manzûr*: Bu mesneviyi Selmân-Sâvecî'nin *Hûrşîd ü Cemşîd* ve Hâcû-yi Kirmânî'nin *Humây ve Humâyûn* adlı eserlerini taklit ederek yazmış ve eserin mukaddimesi mensur olarak yazılmıştır. Konusu Nâzır ve Manzûr'un irfanî aşkıdır. 3-*Kitâb-ı Deh Bâb*: 1145 beyitten oluşan bu mesneviyi oğlu için, Sa'dî'nin *Bostân* adlı eserini taklit ederek yazmıştır. 4-*Sînâme/Muhabb ve Mahbûb*: Bu eser âşık ve maşukun

birbirine yazdığı otuz tasavvufî aşk mektubundan oluşmaktadır. 1200 beyitten oluşan bu eser *Hüsrev vü Şîrîn* vezniyle yazılmıştır. *5-Kitâb-ı Dilrubây*: H 830'dan sonra yazılan bu mesnevîde, Yemen padişahı Kubâd ile vezirinin başından geçenler anlatılmaktadır (Safâ 1338: 4/233-44; Hânlerî 1347: 405-6; Devletşâh 1337: 429-40; Kazâî 1386: 287-90; Vanlıoğlu 2002: 25/42).

7-Cemâlî-i Tebrîzî: Tîmûrlular dönemi olan hicri dokuzuncu yüzyılda hamse söylemiş olan şairlerdendir. Yaklaşık yirmi bin beyitten oluşan hamsesi şu mesnevîlerden oluşmaktadır: *1-Tuhfetü'l-ibrâr: Mahzenü'l-esrâr*'a karşılık söylenmiştir. *2-Mihr ve Nigâr*: H 805'te yazılan bu eserde İsfahân padişahın oğlu Mihr ve Medâin padişahı kızı Nigâr'ın aşk hikâyesi anlatılmaktadır. *3-Mahzûn ve Mahbûb*: H 814'te yazılan bu eserde Medine padişahı oğlu Zeyd ve Mekke padişahı kızı Mahbûb'un aşk hikâyesi anlatılmaktadır. *4-Heft Evreng*: H 820'de yazılan bu eserde İskender'in oğlu Dârâ hakkında bilgi verilmektedir. Eser *Heft Peyker*'e karşılık söylenmiştir. *5-Târîh-i İskenderî*: Karakoyunlu İskender hakkında yazılan bu mesnevi nakıstır (Vâ'izzade 1393: 91-92).

8-Şâh Dâî-yı Şîrâzî: Hicri dokuzuncu yüzyılın şair ve mutasavvıflarından olan Dâî, Tîmûrlular döneminde yaşamıştır. Dâî'nin altı mesnevisi bulunmaktadır, ancak bu mesnevîlerden sadece birini Nizâmî'yi taklit ederek yazmış, hamsesinin adı Sitte'dir. *1-el-Muşâhed*: H 836'da, yirmi altı yaşındayken Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* adlı mesnevisinin vezniyle yazmıştır. Dâî bu eserinde Dâî mahlası yerine Nizâmî mahlasını kullanmıştır. Bu mesnevîde 573 beyit bulunmaktadır. *2-Genc-i Revân*: H 841'de *İskendernâme* vezniyle yazılmış ve 774 beyitten oluşmaktadır. *3-Çıhl Sabâh*: H 843'te *Leylâ vü Mecnûn* vezniyle yazılmış ve 763 beyitten oluşmaktadır. *4-Çehâr Çemen*: H 842'de *Heft Peyker* vezniyle yazılmış ve 910 beyitten oluşmaktadır. *5-Çeşme-i Zindegânî*: H 856'da *Hüsrev vü Şîrîn* vezniyle kaleme alınmış ve 768 beyitten oluşmaktadır. *6-İşknâme*: H 856'da Mevlânâ'nın

Mesnevî'nin vezniyle yazılmış ve 1666 beyitten oluşmaktadır (Safâ 1338: 4/333-42; Dihhudâ 1377: 7/10318; Hakikat 1368: 198-99; Türk Dili 1981: 89).

9-Dervîş Eşref: Tîmûrlular dönemi olan hicri dokuzuncu yüzyılda şiir söyleyen şairlerindedir. Nizâmî'yi taklit ederek bir hamse yazmıştır. Hamsesinde yer alan mesneviler: *1-Minhacü'l-ibrâr:* H 832'de *Mahzenü'l-esrâr*'a karşılık söylenmiştir. *2-Riyâzü'l-âşıkîn:* Nizâmî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* adlı eserine karşılık H 836'da yazmıştır. *3-Leylâ u Mecnûn:* H 842'de *Leylâ u Mecnûn*'a karşılık yazmıştır. *4-Heft Evreng/Işknâme:* *Heft Peyker*'e karşılık kaleme almıştır. *5-Zafernâme:* H 848'de *İskendernâme*'ye karşılık yazmıştır (Fesâî 1386: 252; Türk Dili 1981: 89; Vâ'izzade 1393: 94).

10-Selîmî-i Cervenî: Hicri dokuzuncu yüzyıl şairlerinden olup, ünlü mutasavvıf ve şair Câmî'nin muasırıdır. Timurlular döneminde şiir söyleyen Selîmî'nin hamse yazıp, yazmadığı belli değildir. *1-Şîrîn u Ferhâd:* Nizâmî'nin *Hüsrev u Şîrîn* adlı eserini taklit ederek H 880'de yazmıştır. 3569 beyitten oluşan bu eseri Hürmüz meliklerinden Salgur Şâh adına kaleme almıştır. *2-Menba'ü'l-tevâr:* Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* adlı mesnevisini taklit ederek yazmıştır. Şîrâz'da Kâsım Envâr'ın halifesi Humâmüddîn Mahmûd'un teşvikiyle kaleme alınan bu mesnevi, günümüze ulaşmamıştır. *3-Leylâ u Mecnûn:* *Şîrîn u Ferhâd* adlı mesnevisinden sonra bu eserini yazmaya başlamış, ancak bu eser hakkında herhangi bir bilgi yoktur (Fesâî 1386: 253; Vâ'izzade 1393: 95-98).

11-Abdurrahmân-i Câmî: Tîmûrlular dönemi olan hicri dokuzuncu yüzyılda şiir söyleyen en meşhur şairdir. Emîr Hüsrevî-i Dihlevî'den sonra Nizâmî'yi taklit edip en iyi hamse yazan şairdir. *Heft Evreng* adında bir hamsesi bulunmaktadır. Hamsesinde şu mesneviler yer almaktadır: *1-Silsiletü'z-zeheb:* Bu mesnevi üç defterden oluşmaktadır. Şair bu mesnevinin ilk defterini Senâî'nin *Hadîkatü'l-*

hakika ile Evhadüddîn-i Merâgî'nin *Câm-ı Cem* adlı eserlerini taklit ederek yazmış ve Sultan Hüseyin Baykara'ya ithaf etmiştir. 500 beyitten oluşan üçüncü defter II. Bayezid'e ithaf edilmiştir. Bu mesnevi fâilâtün mefâilün fa'lün vezniyle yazılmış ve toplam 7200 beyitten oluşmaktadır. İkinci defter H 890'da tamamlanmıştır. 2-*Selâmân ü Ebsâl: Heft Evreng*'deki en küçük mesnevidir. H 855'te Mevlânâ, *Mesnevî*'sinin vezniyle yazılmış ve 1086 beyitten oluşmaktadır. Fâilâtün fâilâtün fâilâtün kalıbıyla yazılmış ve Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın oğlu Yâkub Bey'e ithaf edilmiştir. 3-*Tuhfetü'l-ahrâr*: Bu eseri Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* ile Emîr Hüsrev'in *Matla'u'l-envâr* adlı mesnevilerini taklit ederek yazmış ve mürşidi Ubeydullah Ahrâr'a hediye etmiştir. H 886'da yazılan bu eser yaklaşık 2000 beyitten oluşmaktadır. Müfteilün müfteilün fâilün vezniyle yazılmıştır. 4-*Subhatü'l-ebrâr*: H 887'de yazılan ve Sultan Hüseyin Baykara'ya ithaf edilen bu eser, yaklaşık 3300 beyitten oluşmaktadır. Fâilâtün fâilâtün fâilâtün vezniyle yazılmıştır. Câmî'den sonra bu vezinle başka bir mesnevi yazılmamıştır 5-*Yûsuf u Züleyhâ*: Nizâmî'nin *Hüsrev ü Şîrin* ile Gürgânî'nin *Vis ü Râmîn* adlı eserlerini taklit ederek bu mesneviyi yazmıştır. H 888'de tamamlanan bu eser 4000 beyitten oluşmaktadır. Mefâilün mefâilün feülün vezniyle yazılmıştır. 6-*Leylâ vü Mecnûn*: 3860 beyitten oluşan bu eseri, Nizâmî ve Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin *Leylâ vü Mecnûn* adlı eserlerini taklit ederek yazmıştır. H 889'da tamamlanan bu eser mef'ülü mefâilün feülün vezniyle yazılmıştır. 7-*Hirednâme-i İskenderî*: Nizâmî'nin *İskendernâme*'sine nazîre olarak yazılan bu eser, Sultan Hüseyin Baykara'ya ithaf edilmiş ve feülün feülün feülün feül vezniyle yazılmıştır. 2350 beyitten oluşan bu eser H 890'da kaleme alınmıştır. Câmî'nin *Silsiletü'z-zeheb* ve *Selâmân ü Ebsâl* dışındaki mesnevilerine *Hamse-i Câmî* de denilmiştir (Safâ 1338: 4/347-68; Hânlerî 1347: 157-58; Dihhodâ 1377: 5/7417; Devletşâh 1337: 546-47; Kazâî 1386: 298-301; Şâfî 1380: 181-86; Hakikat 1368: 138-40; Deştî 1379: 4/56-63; Okumuş 1993: 7/94-99).

12-Mektebî-yi Şîrâzî: Hicri dokuzuncu yüzyıl sonu ile hicri onuncu yüzyıl başları şairlerindedir. Timurlular döneminde şiir söylemiştir. Hamse yazan tanınmış şairler arasında ismi zikredilmektedir. Nizâmî'yi taklit ederek *Penc Genc* adında bir hamse yazmaya çalışmış, ancak sadece H 895'te Nizâmî'nin aynı adlı eserini taklit ederek Şâh Kâsım b. Emîr Mansûr adına *Leylâ vü Mecnûn* adlı bir mesnevi yazabilmiştir. 2160 beyitten oluşan bu mesnevi *İşknâme* ve *Leylî-yi Mecnûn* gibi adlarla da yâd edilmiştir (Safâ 1338: 4/386-92; Hânlerî 1347: 479; Âzer-i Bîgdilî 1337: 2/222-28; Keyvânî 1390: 16/161).

13-Hâtifi: Tîmûrlular dönemi sonu şairlerindedir. Hicri dokuz ve onuncu yüzyıllarda şiir söylemiştir. Nizâmî'nin hamsesini taklit ederek yazdığı *Penc Genc* adındaki hamsesi şu mesnevilerden oluşmaktadır: *1-Leylâ vü Mecnûn:* 2065 beyitten oluşan bu eseri Nizâmî'nin aynı adlı mesnevisini taklit ederek, Şâh Kâsım Envâr adına yazmıştır. *2-Heft Manzar:* 2466 beyitten oluşan bu mesneviyi Nizâmî'nin *Heft Peyker* adlı eserini taklit ederek yazmıştır. *3-Şîrîn ü Hüsrev:* 1815 beyitten oluşan bu mesnevi, Ali Şîr Nevâî'ye ithaf edilmiş ve Nizâmî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* adlı eseri taklit edilerek yazılmıştır. *4-Timurnâme:* 4656 beyitten oluşan bu mesneviyi Nizâmî'nin *İskendernâme* adlı eserini örnek alarak yazmıştır. Şair bu eseri yazarken Şerefüddin Ali Yezdî'nin *Zafernâme*'si ile Timur'a ait önemli kaynaklardan faydalanmıştır. *5-İsmâ'îlnâme:* *Şâhnâme-i Hâtifi* adıyla da anılan bu eser, Şah İsmâil'in fetihlerini anlatan 1137 beyitlik bir mesnevidir. Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* adlı mesnevisi taklit edilerek yazılan bu eser, yarım kalmıştır (Safâ 1338: 4/438-48; Hânlerî 1347: 534; Kazâî 1386: 308-10; Dihhodâ 1377: 14/20604; Öztürk 1997: 16/468).

14-Âhî-i Meşhedî: Hicri onuncu yüzyıl şairlerinden olup, Tîmûrlular döneminde şiir söylemiştir. İlk önce Nergisî mahlasını kullanmış, daha sonra Âhî mahlasını almıştır. Herât'ta Şâh Garîb

Mîrzâ'nın hizmetinde bulunmuş, bir hamse yazmış, ancak hamsesi hak ettiği değeri görmemiş ve bu hamse günümüze ulaşmamıştır (Fesâî 1386: 252; Türk Dili 1981: 89; Vâ'izzade 1393: 104).

15-Misâli-yi Kâşânî: Hicri dokuzuncu yüzyıl sonu şairlerindedir. Nizâmî'yi taklit ederek, *Penc Genc* adında bir hamse yazmaya çalışmış, ancak bunda muvaffak olamamıştır. Sadece Nizâmî'nin aynı adlı eserini taklit ederek 3.220 beyitten oluşan *Leylâ vü Mecnûn* adlı bir mesnevi yazmıştır. Bu mesneviyi H 897'de tamamlamıştır (Safâ 1338: 4/462-63; Vâ'izzade 1393: 105).

16-Hâşimî-i Kirmânî: Hicri onuncu yüzyıl şairlerindedir, Safevî döneminde şiir söylemiştir. Nizâmî'yi taklit edip, *Penc Genc* adında bir hamse yazmaya çalışmış, ancak sadece *Mezherü'l-âsâr* adlı mesnevisi günümüze ulaşmıştır. Bu mesneviyi Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* adlı eserini taklit ederek yazmış ve H 940'ta tamamlamıştır (Türk Dili 1981: 89; Vâ'izzade 1393: 109-10).

17-Vâkîf-i Halhâlî: Safevî dönemi şairlerindedir. İsmi kaynaklarda hamse yazan şairler arasında zikredilmesine rağmen günümüze herhangi bir mesnevisi ulaşmamıştır (Vâ'izzade 1393: 110-11).

18-Zamîrî-i İsfahânî: Hicri onuncu yüzyıl şairlerindedir. Safevîler döneminde şiir söylemiştir. *Sitte* adlı hamsesinde şu mesneviler bulunmaktadır: 1-*Nâz u Niyâz*. 2-*Bahâr u Hazân*. 3-*Leylâ vü Mecnûn*: Bu eseri Nizâmî'nin aynı adlı eserini taklit ederek yazmıştır. 4-*Vâmuk ve 'Azrâ*. Nizâmî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* adlı eserine karşılık yazmıştır. 5-*Cennetü'l-ahyâr/Hüsnetü'l-ahyâr*. Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* adlı eserine karşılık yazmıştır. 6-*İskendernâme*: Bu eseri Nizâmî'nin aynı adlı eserini taklit ederek yazmıştır. Zamîrî'nin Nizâmî'yi taklit ederek yazdığı hamsesinden geriye sadece sınırlı sayıda beyit kalmıştır (Safâ 1338: 5/694-700; Vâ'izzade 1393: 111-12; Keyvânî 1390: 16/161).

19-Kâsımî-i Gunâbâdî: Safevî dönemi başları meşhur şairlerindedir. Hamsesi şu mesnevilerden oluşmaktadır: *1-Şahnâme/Şahenşahnâme-i Kâsımî:* H 940'da tamamlanan bu eser, Şah İsmail Safevî adına yazılmıştır. Kâsımî 9000 beyitten oluşan bu mesneviyi Nizâmî'nin *İskerdernâme* adlı eserini taklit ederek kaleme almıştır. *2-Leylâ vü Mecnûn:* H 948'de Şah Tahmâsb adına kaleme alınmıştır. 2540 beyitten oluşan bu eser, Nizâmî'nin aynı adlı mesnevisi taklit edilerek yazılmıştır. *3-Hüsrev ü Şîrîn:* H 950'de tamamlanan bu eser, Şah İsmâil'in oğlu Sâm Mirza adına kaleme alınmıştır. 3.000 beyitten oluşan bu eser, Nizâmî'nin aynı adlı eseri taklit edilerek yazılmıştır. *4-Şâhruhnâme:* 5000 beyitten oluşan bu eser, Şâhruh Timûrî adına H 950'de yazılmıştır. Şair, Nizâmî'nin *İskendernâme* adlı mesnevisini taklit ederek bu eseri kaleme almıştır. *5-Zubdetü'l-eş'âr:* 4.500 beyitten oluşan bu eseri, İbrahim Mîrzâ Safevî adına Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* adlı mesnevisini taklit ederek, H 976'da yazmıştır. Kâsımî'nin hamsesinde yer almayan iki manzumesi daha bulunmaktadır: *1-Kârnâme/Gûy ve Çevgân:* Yaklaşık 1500 beyitten oluşan bu eser, Nizâmî'nin *Leylâ vü Mecnûn* adlı mesnevisi örnek alınarak, H 947'de Şah Tahmâsb'ın emriyle iki haftada yazılmıştır. *2-Umdetü'l-eş'âr:* H 965'te yazılan bu eser, Şah Tahmâsb adına kaleme alınmış ve 4000 beyitten oluşmaktadır (Safâ 1338: 5/717-29; Dihhodâ 1377: 11/17337; Türk Dili 1981: 89; Keyvânî 1390: 16/162).

20-Rehâ-i Hafî: Hicri onuncu yüzyılın meşhur şairlerindedir. Safevîler döneminde şiir söylemiştir. Nizâmî'nin hamsesini taklit edip, bir hamse kaleme almıştır. Hamsesinden geriye sadece bir mesnevisi kalmıştır. *a)Menzûr-i Enzâr:* Ekber Şâh adına, H 983'te *Mahzenü'l-esrâr*'a karşılık yazılmıştır. *2-Leylâ vü Mecnûn:* Bu mesnevi hakkında herhangi bir bilgi yoktur (Vâ'izzade 1393: 118).

21-Ebdî Bîg Nüvîdî-i Şîrâzî: Timûrlular dönemi şairlerindedir, Şâh Tahmâsb Safevî adına üç hamse yazmıştır. Birinci hamse şu mesnevilerden oluşmaktadır: *1-Mezher-i Esrâr:* 2437 beyitten

oluşan bu eseri, Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* adlı mesnevisini taklit ederek H 948'de yazmıştır. 2-*Heft Ahter*: 3269 beyitten oluşan bu eseri, Nizâmî'nin *Heft Peyker* adlı mesnevisini taklit ederek, H 946'da Tebriz'de yedi ayda kaleme almıştır. 3-*Câm-i Cemşîd*: 3378 beyitten oluşan bu eseri, Nizâmî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* adlı mesnevisine karşılık H 943'te yazmıştır. 4-*Âyîn-i İskenderî*: 2376 beyitten oluşan bu eseri, Nizâmî'nin *İskendernâme* adlı mesnevisini taklit ederek, H 950'de kaleme almıştır. 5-*Mecnûn u Leylâ*: 2420 beyitten oluşan bu eseri, Nizâmî'nin *Leylâ u Mecnûn* adlı mesnevisini örnek alarak, H 947'de Tebriz'de iki ayda yazmıştır.

İkinci hamsesi şu mesnevilerden oluşmaktadır: 1-*Hazâin-i Melekût*: Yaklaşık 7000 beyitten oluşan bu eseri, Nizâmî'nin *Heft Peyker* ile Câmî'nin *Silsiletü'l-zehab* adlı mesnevilerini taklit ederek H 968'de yazmıştır. 2-*Cevher-i Ferd*: 2597 beyitten oluşan bu eseri, Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* adlı mesnevisini örnek alarak, H 956'da kaleme almıştır. 3-*Envâr-ı Tecelî*: 1200 beyitten oluşan bu eseri, H 961'de yazmıştır. 4-*Defter-i Derd*: Nizâmî'nin *Heft Peyker* adlı mesnevisini örnek alarak, H 984'te kaleme almıştır. 5-*Firdevsü'l-ârifîn*: Yaklaşık 5000 beyitten oluşan bu eseri, Sa'dî'nin *Bostân* adlı mesnevisini taklit ederek H 961'de yazmıştır.

Üçüncü hamsesi şu mesnevilerden oluşmaktadır: 1-*Ravzatü'l-sifât*. *Mahzenü'l-esrâr* vezniyle yazılmıştır. 2-*Dûhetü'l-ezhâr*. *Hüsrev ü Şîrîn* vezniyle yazılmıştır. 3-*Cennetü'l-esmâr*: *Leylâ u Mecnûn* vezniyle yazılmıştır. 4-*Zeynetü'l-evrâk*: *Heft Peyker* vezniyle yazılmıştır. 5-*Sahîfetü'l-ihlâs*: *İskendernâme* vezniyle yazılmıştır. Gürcistan'da H 967'de yazdığı bu hamsede şair, Kazvîn'de bulunan imaret, bahçe ve mahalleler hakkında bilgi vermiştir (Safâ 1338: 5/749; Dihhodâ 1377: 14/20220; Türk Dili 1981: 89; Halebî ve Mecid 1395: 171).

22-Hidâyet-i Râzî/ Tahrânî: Hicri onucu yüzyıl şairlerindedir. Safevî döneminde şiir söyleyen meşhur şairlerdendir. Nizâmî'yi taklit

edip, bir hamse yazmış, ancak hamsesinden geriye dört mesnevi kalmıştır: *1-Leylâ vü Mecnûn*. *2-İskendernâme*. *3-Hüsrev ü Şîrîn*. *4-Heft Peyker*. Yirmi bin beyitten oluşan Hidâyet'in hamsesinden geri sadece 81 beyit kalmıştır (Vâ'izzade 1393: 128-29).

23-Sâlim-i Tebrîzî: Şâh Tahmâsb dönemi şairlerindedir. Nizâmî'yi taklit edip, bir hamse yazmaya çalışmış, ancak sadece dört mesneviyi tamamlamıştır. Dört mesnevisinde yaklaşık sekiz bin beyit bulunduğu rivayet edilmiş, fakat çok az bir kısmı günümüze ulaşmıştır. *1-Mihr ü Vefâ: Mahzenü'l-esrâr'a* karşılık söylenmiştir. *2-Yusuf ve Züleyhâ: Hüsrev ü Şîrîn'e* karşılık söylenmiştir. *3-Leylâ vü Mecnûn: Leylâ vü Mecnûn'a* karşılık söylenmiş, ancak günümüze herhangi bir beyti ulaşmamıştır. *4-Şâhnâme-i Şâh Tahmâsb: İskendernâme'ye* karşılık söylenmiş, ancak günümüze herhangi bir beyti ulaşmamıştır (Safâ 1338: 5/614; Vâ'izzade 1393: 129-30).

24-Vahşî-i Bâfkî: Safevî dönemi şairlerindedir. Nizâmî'yi örnek alarak, bir hamse yazmaya çalışmış, ancak sadece üç mesnevi yazabilmiştir. Yazdığı mesneviler: *1-Huld-i Berîn:* 592 beyitten oluşan bu eseri Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* ile *Hüsrev ü Şîrîn* adlı mesnevilerini örnek alarak yazmıştır. *2-Nâzır u Manzûr:* H 966'da tamamladığı bu eseri, Nizâmî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* adlı eserini taklit ederek yazmıştır. Bu mesnevi 1569 beyitten oluşmaktadır. *3-Ferhâd ü Şîrîn:* 1070 beyitten oluşan bu eseri, Nizâmî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* adlı eserini örnek alarak yazmıştır (Keyvânî 1390: 16/161; Safâ 1338: 5/761-77; Hânlerî 1347: 157-58; Kazâî 1386: 320; Hakikat 1368: 598; Örs 2012: 42/449).

25-Örfî-i Şîrâzî: Hicri onuncu yüzyıl şairlerindedir. Safevî döneminde şiir söylemiştir. Nizâmî'nin bazı mesnevilerini taklit etmiş, ancak hamse söyleyip söylemediği belli değildir. Yazdığı mesneviler: *1-Mecma'u'l-ebkâr:* 1400 beyitten oluşan bu eseri Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* adlı eserini taklit ederek yazmıştır. *2-Şîrîn u Ferhâd:*

281 beyitten oluşan bu yarım kalmış mesneviyi, Nizâmî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* adlı eserini taklit ederek yazmıştır (Safâ 1338: 5/799-814; Kurtuluş 2007: 34/96; Dihhudâ 1377: 10/15821; Kazâî 1386: 329; Hakikat 1368: 391; Keyvânî 1390: 16/162; Kurtuluş 2007: 34/96).

26-Bedrî-i Keşmîrî: Birçok eser yazan Safevî dönemi şairlerindendir. Nizâmî ve onu takip edenleri taklit edip, yedi mesnevi kaleme almıştır. H 991'de başlayıp, H 1001'de bu hamsesini tamamlamış ve hamsesinin yüz yedi bin beyitten oluştuğu rivayet edilmiştir: *1-Menbe 'ü'l-eş'âr:* Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* adlı eserine karşılık söylenmiştir. *2-Mâtem Serâ:* Attâr'ın *Mantikü'l-tayr* adlı eserine karşılık söylenmiştir. *3-Zühre ve Hürşîd:* Senâî'nin *Hadîka* adlı eserine karşılık söylenmiştir. *4-Şem'-i Dil Efrûz:* Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin *Şîrîn ve Hüsrev* adlı eserine karşılık söylenmiştir. *5-Matla 'ü'l-fecr:* Câmî'nin *Sübhetü'l-ebrâr* adlı eserine karşılık söylenmiştir. *6-Leylâ vü Mecnûn:* Hâtîfî'nin *Leylâ vü Mecnûn* adlı eserine karşılık söylenmiştir. Yukarıdaki ilk altı mesnevinin on bin beyitten oluştuğu rivayet edilmiştir. *7-Risâlenâme:* Sa'dî'nin *Bostân* adlı eserini taklit ederek yazmıştır. Dört defterden oluşan bu eser, yüz altmış bin beyitten oluşmaktadır (Safâ 1338: 5/713-17).

27-Sarfi-i Keşmîrî: Tîmûrlular dönemi şairlerindendir. Nizâmî'yi taklit ederek, yedi yılda bir hamse yazmıştır. Hamsesi şu mesnevilerden oluşmaktadır: *1-Meslekü'l-ahyâr:* 4053 beyitten oluşan bu mesneviyi, H 993'te Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* adlı eserini taklit ederek yazmıştır. *2-Vâmık ve Azrâ:* 3604 beyitten oluşan bu mesneviyi, H 993'te Nizâmî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* adlı eserini taklit ederek tamamlamıştır. *3-Leylâ vü Mecnûn:* 2604 beyitten oluşan bu mesneviyi, H 998'de Nizâmî'nin aynı adlı eserini taklit ederek yazmıştır. *4-Megâziyü'l-nebî:* 3380 beyitten oluşan bu mesneviyi, H 1000'de Nizâmî'nin *İskendernâme* adlı eserine karşılık yazmıştır. *5-Makâmât-i Mürşîd:* 3500 beyitten oluşan bu mesneviyi, H 1000'de Nizâmî'nin *Heft*

Peyker eserine karşılık yazmıştır (Hücefi 1380: 1599-1601; Vâ'izzade 1393: 135-37; Türk Dili 1981: 89).

28-Feyzî-i Hindî: Ekber Şâh döneminin meşhur âlim, şair ve düşünürlerindendir. Ekber Şâh'ın otuz üçüncü doğum yıldönümünde, yani H 996'da Nizâmî'nin hamsesini taklit edip, bir hamse yazmaya başlamış, ancak bu eserini tamamlayamadan H 1004'te vefat etmiştir. Beş mesneviden sadece *Nel ü Demen* adlı eserini bitirmiştir. *Pencnâme* adını verdiği hamsesi şu mesnevilerden oluşmaktadır. 1-*Merkez-i Edvâr:* Bu eseri H 993'te Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* adlı mesnevisini taklit ederek yazmış, eser 1400 beyitten oluşmaktadır. 2-*Süleyman ü Belkîs:* Bu eseri Nizâmî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* adlı mesnevisine karşılık, 4000 beyit olarak yazmaya karar vermiş, ancak bunda muvaffak olamamıştır. 3-*Nel ü Demen:* 4200 beyitten oluşan bu eseri Nizâmî'nin *Leylâ ve Mecnûn* eserine karşılık H 1003'te yazmıştır. 4-*Heft Kişver:* Bu eseri Nizâmî'nin *Heft Peyker* adlı mesnevisine karşılık 5000 beyit olarak yazmaya karar vermiş, ancak muhtemelen yazılmamıştır. 5-*Ekbernâme:* Bu eseri Nizâmî'nin *İskendernâme* adlı mesnevisine karşılık yazmayı düşünmüş, ancak eser yarım kalmıştır (Safâ 1338: 5/838-57; Hânlerî 1347: 386; Kazâî 1386: 243-44; Hakikat 1368: 451-52; Ansari 1995: 12/524-25).

29-Nâmî-i Bekkrî: Safevî dönemi şairlerindendir. Nizâmî'nin hamsesini taklit ederek, H 1002 ve H 1013 yılları arası yazdığı *Pencgâne* adlı hamsesi şu mesnevilerden oluşmaktadır: 1-*Ma'denü'l-efkâr:* Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr*'ına cevap olarak yazılmıştır. 2-*Hasan u Nâz:* Yaklaşık dört bin beyitten oluşan bu mesnevi, Nizâmî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* adlı eserine cevap olarak H 1002'de yazılmıştır. 3-*Ekbernâme:* Nizâmî'nin *İskendernâme*'sine cevap olarak yazılmıştır. 4-*Rây ve Sûret:* Nizâmî'nin *Leylâ vü Mecnûn* adlı eserine cevap olarak yazılmıştır. 5-*Hamse-i Mutahîre.* Nizâmî'nin *Heft Peyker* adlı eserine karşılık yazılmıştır (Vâ'izzade 1393: 140-42).

30-Zülâfî-yi Hânsârî: Hicri onuncu yüzyıl sonları ile hicri on birinci yüzyıl başları şairlerindedir. Nizâmî ve onu taklit edenlerin izinden giderek H 1001-1024 yılları arasında yedi tane mesnevi yazmıştır. *Heft Genc* adını verdiği eseri şu mesnevilerden oluşmaktadır: *1-Hüsn-i Gelûsûz:* 970 beyitten oluşan bu eser, Şah Abbas adına Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* eseri örnek olarak yazılmıştır. *2-Şo'le-i Didâr:* 693 beyitten oluşan bu eser Mevlânâ'nın *Mesnevi*'si örnek alınarak yazılmıştır. *3-Meyhâne:* 879 beyitten oluşan bu mesneviyi Senâî'nin *Hadikatü'l-hakîka* ile Nizâmî'nin *Heft Peyker* adlı eserlerinin vezniyle yazmıştır. *4-Zerre u Hürşîd:* 406 beyitten oluşan bu eser, Câmî'nin *Sübhethü'l-ebrâr* adlı eserinin vezniyle yazılmıştır. *5-Âzer u Semender/Gül u Bülbül:* 506 beyitten oluşan bu eser, Nizâmî'nin *Leylâ vü Mecnûn* adlı eserine karşılık yazılmıştır. *6-Süleymânnâme/Süleymân ü Bekis:* Nizâmî'nin *İskendernâme* adlı eserine karşılık yazılmış ve 740 beyitten oluşmaktadır. *7- Mahmûd ü İyâz:* 6762 beyitten oluşan bu eser, Nizâmî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* adlı eseri örnek alınarak yazılmıştır (Safâ 1338: 5/966-76; Hânlerî 1347: 254; Kazâî 1386: 335; Hakikat 1368: 254; Dihhodâ 1377: 9/12891; Türk Dili 1981: 89).

31-İttâbî-i Teklû: Hicri on ile on birinci yüzyılları şairlerinden olup, Safevîler döneminde yaşamış ve Şâh Abbâs-i Safevî'nin methiyecilerindedir. Nizâmî'yi taklit edip, bir hamse yazmış, ancak bu hamsenin çok az sayıdaki beyti günümüze ulaşmıştır. Hamsesi şu mesnevilerden oluşmaktadır: *1-Hüsrev ü Şîrîn:* Bu eseri Nizâmî'nin aynı adlı eserini taklit ederek yazmıştır. *2-Menzerü'l-ebrâr:* Bu eseri Nizâmî'ni *Mahzenü'l-esrâr* adlı eserine nazire olarak yazmıştır. *3-İskendernâme:* Bu eseri Nizâmî'nin aynı adlı eserini taklit ederek yazmıştır. *4-Heft Peyker:* Bu eseri Nizâmî'nin aynı adlı eserini örnek alarak kaleme almıştır. *5-Sâmnâme:* Bu eseri Nizâmî'nin *Leylâ vü Mecnûn* adlı eserini taklit ederek yazmıştır. Teklû'nun hamseden başka *Mahzenü'l-esrâr* vezniyle yazdığı *Îrec ve Gîtî*, Senâî'nin *Hadîka* adlı eserine karşılık söylediği *Hadâikü'l-ezhâr*, Mevlânâ, *Mesnevi*'sinin

vezniyle yazdığı *Mecma'ü'l-bahrîn* ve *Sâkînâme* adlı mesnevileri de bulunmaktadır (Safâ 1338: 5/989-92; Türk Dili 1981: 89; Berzeğer 1380: 4/1751).

32-Hasan b. Seyyid Fethullâh-i Dihlevî: Hicri on birinci yüzyılda şiir söyleyen Hint şairlerindedir. İki hamsesini Nizâmî ile Emîr Hüsrev-i Dihlevî'yi taklit ederek yazmıştır. Adları bilinmeyen iki hamsesini H 1036-39 yılları arasında tamamlamıştır. İlk hamsesi şu mesnevilerden oluşmaktadır: *1-İlk Mesnevi:* 270 beyitten oluşan bu mesnevi *Heft Peyker* vezniyle H 1036'da söylenmiştir. *2-İkinci Mesnevi:* 5219 beyitten oluşan bu mesnevi *Hüsrev ü Şîrîn* vezniyle H 1037'de söylenmiştir. *3-Üçüncü Mesnevi:* 5304 beyitten oluşan bu mesnevi, H 1037'de *Leylâ vü Mecnûn* vezniyle söylenmiştir. *4-Dördüncü Mesnevi:* *İskendernâme* vezniyle yazılmıştır. *5-Tuhfe-i Kâdiriye:* 8000 beyitten oluşan bu eser, H 1037'de *Mahzenü'l-esrâr* vezniyle yazılmıştır. İkinci hamse şu mesnevilerden oluşmaktadır: *1-İlk Mesnevi:* 5314 beyitten oluşan bu mesnevi, H 1308'de *Mahzenü'l-esrâr* vezniyle yazılmıştır. *2-İkinci Mesnevi:* 8000 beyitten oluşan bu mesnevi, H 1038'de *Hüsrev ü Şîrîn* vezniyle söylenilmiştir. *3-Üçüncü Mesnevi:* 4220 beyitten oluşan bu mesnevi H 1038'de *Leylâ vü Mecnûn* vezniyle yazılmıştır. *4-Dördüncü Mesnevi:* H 1038'de *Heft Peyker* vezniyle yazılmıştır. *5-Beşinci Mesnevi:* 8500 beyitten oluşan bu mesnevi, H 1039'da *İskendernâme* vezniyle yazılmıştır. (Vâ'izzade 1393: 147-50).

33-Şifâ-i İsfahânî: Safevî dönemi şairlerindedir. Hamsesi şu mesnevilerden oluşmaktadır: *1-Dide-i Bîdâr:* Şâh Abbâs adına *Mahzenü'l-esrâr*'a karşılık yazılmıştır. 2100 beyitten oluşan bu eser H 1027'de söylenmiştir. *2-Nemekdân-i Hakikat:* Senâî'nin *Hadîka* eserine karşılık yazılmıştır. *3-Mecmau'l-bahreyn:* Hâkânî'nin *Tuhfetü'l-ırâkeyn* adlı eserine karşılık yazılmıştır. *4-Şükrü'l-mizâhteyn.* *5-Mihr u Muhabbet.* 2280 beyitten oluşan bu eser, H 1021'de *Mahzenü'l-esrâr*'a

karşılık yazılmıştır (Safâ 1338: 5/1075-79; Râdfer 1371: 207; Vâ'izzade 1393: 150-52).

34-Rûhu'l-Emîn-i İsfahânî: Hicri on birinci yüzyıl şairlerinden olup, Safevîler döneminde şiir söylemiştir. Nizâmî, Emîr Hüsrev-i Dihlevî ve Câmî'yi taklit edip, yazdığı hamsesi şu mesnevilerden oluşmaktadır: *1-Leylâ vü Mecnûn:* Nizâmî'nin aynı adlı mesnevisini taklit ederek kaleme almıştır. Yaklaşık 4750 beyitten oluşan bu eseri, dokuz ayda Muhammed Kulî Kutbşâh adına yazmıştır. *2-Şîrîn-i Hüsrev:* Yaklaşık sekiz bin beyitten oluşan bu mesneviyi, H 1017'de yazmaya başlayıp, H 1018'de bitirmiş ve Kutbşâh'a takdim etmiştir. Bu eseri Nizâmî'nin aynı adlı eserini örnek alarak yazmıştır. *3-Metmah-i Enzâr:* Yaklaşık 2200 beyitten oluşan bu eseri, Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* adlı eserini taklit ederek, Muhammed Kulî Kutbşâh adına kırk günde yazmıştır. *4-Cevâhîrnâme:* Nizâmî'nin *İskendernâme* adlı eserini örnek alarak yazmıştır. *5-Behrâmnâme:* Yaklaşık 3000 beyitten oluşan bu mesneviyi Senâî'nin *Hadîka* ile Nizâmî'nin *Heft Peyker* adlı eserlerine karşılık yazıp, H 1021'de bitirmiştir (Safâ 1338: 5/1117-26; Türk Dili 1981: 89; Keyvânî 1390: 16/162).

35-Fûkî-i Yezdî: Hicri on birinci yüzyıl şairlerinden olup, II. Şâh Abbâs'ın muasırıdır. Hamsesinden geriye sadece dört mesnevisinin adı kalmıştır: *1-Ferhâd u Şîrîn:* 1.400 beyitten oluş bu eseri *Hüsrev ü Şîrîn*'e karşılık yazmıştır. *2-Leylâ vü Mecnûn:* Günümüze ulaşmayan bu eserin sadece adı zikredilmiştir. *3-Dozd ve Kâzî.* *4-Dâş Temûz.* (Râdfer 1371: 309; Vâ'izzade 1393: 159-60).

36-Mollâ Keremî: Safevî dönemi şairlerindedir. *Hamse-i İkrâmî* adında bir hamse yazmış, ancak hiçbir mesnevisi günümüze ulaşmamıştır (Vâ'izzade 1393: 161).

37-Nasîrâ-i Bedehşânî: Hicri on birinci yüzyılda Bedehşân'da şiir söyleyen şairlerdendir. Nizâmî, Emîr Hüsrev-i Dihlevî ve Câmî'yi takip ederek, bir hamse yazmıştır. Ancak sadece iki mesnevisinin adı

zikredilmiştir: *1-Ma'denü'l-Esrâr*: 1759 beyitten oluşan bu eseri, H 1042'de Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* adlı eserini taklit ederek yazmıştır. *2-Dekikatü'l-tarîka*: Bu eseri H 1053'te Senâî'nin *Hadîka* adlı eserine karşılık söylemiştir (Vâ'izzade 1393: 161-62).

38-Münîr-i Lâhorî: Safevî dönemi şairlerindendir. Kaynaklarda hamse yazdığı söylenilmiş, ancak mesnevilerinde Nizâmî'nin adını yâd etmemiştir. *Heft Ahter/ Çehâr Gûher* adlarıyla anılan sekiz mesnevisi bulunmaktadır: *1-Ab ve Reng*: *2-Baht-i Bolend*: *3-Mirâtü'l-hayâl*: *4-Sâz ve Berg*: *5-Meyhâne*: *6-Derd ve Elem*: *7-Beytü'l-ma'mûr*: *8-Nûr ve Safâ*. (Vâ'izzade 1393: 162-63).

39-Fânî-i Keşmîrî: Safevî dönemi şairlerindendir. Hiçbir kaynakta hamse yazdığı söylenilmemiş, ancak mesnevilerinin veznine ve konularına bakıldığında, Nizâmî'yi takip ettiği görülmektedir. Hamsesi şu mesnevilerden oluşmaktadır: *1-Nâz ve Niyâz*: H 1081'de *Hüsrev vü Şîrîn*'e karşılık yazılmıştır. *2-Masdarü'l-âsâr*: *Mahzenü'l-esrâr*'a karşılık yazılmıştır. *3-Meyhâne*: 1064 beyitten oluşana bu mesnevi, *İskendernâme*'ye karşılık söylenmiştir. *4-Mâh ve Mihr*: *Leylâ vü Mecnûn*'a karşılık yazılmıştır. *5-Heft Ahter*: *Heft Peyker*'e karşılık söylenmiştir (Safâ 1338: 5/1285-86; Sadîkî 1377: 225).

40-Bîniş-i Keşmîrî: Safevî dönemi, yani hicri on birinci yüzyılda yaşayan Bîniş, Şâh Cihân ve Evrengzîb dönemi şairlerindendir. Nizâmî'nin hamsesini taklit ederek yazdığı hamsesi şu mesnevilerden oluşmaktadır: *1-Bîniş-i Ebsâr*: Evrengzîb adına Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* adlı eserini taklit ederek yazmıştır. *2-Genc-i Revân*: Evrengzîb adına Nizâmî'nin *İskendernâme* adlı mesnevisini taklit ederek yazmıştır. *3-Güldeste*: Nizâmî'nin *Leylâ vü Mecnûn* adlı mesnevisi taklit edilerek yazılan bu eserde, dünyanın yaratılışı hakkında bilgi verilmiştir. *4-Şûr-i Hayâl*: Nizâmî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* adlı eseri taklit edilerek, yazılan bu mesnevide Benârslı iki aşğın aşkı anlatılmıştır. *5-Rişte-i Goher*: Nizâmî'nin *Heft Peyker* adlı

mesnevisi taklit edilerek, yazılan bu eserde Mâzenderânlı Emîr ve Gûher adlı kişilerin aşkı anlatılmıştır (Safâ 1338: 5/1321-326; Dûdângah 1383: 13/461-62; Vâ'izzade 1393: 165).

41-Abdullatîf-i Zevkî: Hindistan'da yaşam Safevî dönemi şairlerindedir. Nizâmî'yi taklit edip, bir hamse yazmıştır. Mesnevilerinden birisi fetihler hakkındadır. Hamsesindeki mesnevilerin adları günümüze ulaşmamıştır (Vâ'izzade 1393: 166).

42-Lâyık-i Cûnpûrî: Evrengzîb dönemi şairlerindedir. Nizâmî, Emîr Hüsrev ve Câmî'yi taklit edip, bir hamse yazmıştır. Hamsesinde yer alan mesneviler: *1-Mahzenü'l-esrâr*'a karşılık söylenen bu mesnevinin adı kaynaklarda zikredilmemiştir. *2-Hîr ve Râncâ:* 1600 beyitten oluşan bu mesnevi H 1096'da *Hüsrev vü Şîrîn*'e karşılık yazılmıştır. *3-Destûr-i Himmet:* H 1096'da Evrengzîb adına *Hüsrev vü Şîrîn*'e karşılık söylenmiştir. *4-Rânî-i Kîtekî ve Sender:* 1100 beyitten oluşan bu eser, *Leylâ vü Mecnûn*'a karşılık yazılmıştır. *5-Şemi-i Encumen:* Evrengzîb adına Mevlânâ, *Mesnevî*'si taklit edilerek yazılmıştır (Sadîkî 1377: 186; Vâ'izzade 1393: 166-68).

43-Vâzih-i İrâdethân: Safevî dönemi şairlerindedir, Cihângîr ile Şâh Cihân saraylarında çalışmıştır. Nizâmî ve Câmî'yi taklit edip, yedi mesnevi yazmaya karar vermiş, ancak sadece iki mesnevisini tamamlamıştır. Yedi mesnevisi şöyledir: *1-Mirât-i Didâr:* Bu mesneviyi *Mahzenü'l-esrâr*'a karşılık söylemek istemiştir. *2-Nağme ve Şiyûn-i Dilgodâz:* Bu mesneviyi *Nil ve Demen* ile *Leylâ vü Mecnûn*'a karşılık söylemek istemiştir. *3-Kemed-i Vahdet:* Bu mesneviyi *Silsiletü'l-zehab*'a karşılık söylemek istemiştir. *4-Âyine-i Râz:* 4000 beyitten oluşan bu mesneviyi Zülâlî'nin *Mahmûd ve İyâz* ile Nizâmî'nin *Hüsrev vü Şîrîn* adlı eserlerine karşılık H 1075'te yazmıştır. *5-Tâb-i Zünnâr:* Bu mesneviyi *Sübhetü'l-Ebrâr*'a karşılık söylemek istemiştir. *6-Sâkinâme:* 1107 beyitten oluşan bu eseri H 1082'de *İskendernâmê*'nin

vezniyle yazmıştır. 7-*Esrâr-i Manevî*: Mevlânâ, *Mesnevî*'sine karşılık söylemek istemiştir (Râdfer 1371: 416-17).

44-Mîr Gâzî: Ferruh Sîr döneminde mesnevi söyleyen şairlerdendir. *Heft Peyker* adında yedi mesnevi yazmıştır: 1-*Eşk ve Âh*: *Hasan-i Gelûsûz* ve *Mahzenü'l-esrâr* adlı eserlere karşılık yazılmıştır. 2-*Nâle-i İşâknevâz*: *Zerre ve Hûrşîd* ile *Sübhetü'l-ibrâr*'a karşılık söylenmiştir. 3-*Çihil Çerâğ*: *Mahzenü'l-esrâr*'a karşılık söylenmiştir. 4-*Şûr-i Cunûn*: *Şo'le-i Dîdâr* ve Mevlânâ, *Mesnevî*'sine karşılık Ferruh Sîr adına H 1127'de söylenmiştir. 5-*Beşinci Mesnevi*: Adı bilinmeyen bu mesnevi *Leylâ vü Mecnûn* vezniyle yazılmıştır. 6-*Altıncı Mesnevi*: Adı bilinmeyen bu mesnevi *Şâhnâme* ve *İskendernâme* vezinleriyle yazılmıştır. 7- *Yedinci Mesnevi*: Adı bilinmeyen bu mesnevi *Heft Peyker* vezniyle yazılmıştır (Vâ'izzade 1393: 169-70)

45-Dâvud: Safevî dönemi şairlerinden olup *Hamse-i Dâvud* adında bir hamse yazmıştır. Kendisinden geriye sadece üç mesnevi kalmıştır: 1-*Nemekdân-i Dîn*: 180 beyitten oluşan bu mesnevi, *Mahzenü'l-esrâr* vezniyle yazılmıştır. 2-*Zebûrî'l-âşikîn*: Yaklaşık 180 beyitten oluşan bu eseri, *Hüsrev vü Şîrîn* vezniyle yazmıştır. 3-*Musâferetnâme*: Yaklaşık 2000 beyitten oluşan bu eseri, *Hüsrev vü Şîrîn* vezniyle yazmıştır (Vâ'izzade 1393: 170-71).

46-Fâiz-i Dihlevî: Hicri on ikinci yüzyılda Lâhor'da şiir söyleyen şairlerdendir. Safevî döneminde yaşayan Fâiz, Nizâmî'nin hamsesindeki mesnevileri taklit ederek, beş kısa mesnevi yazmıştır: 1-*Hülâsatü'l-efkâr*: *Mahzenü'l-esrâr*'a karşılık yazılmıştır. 2-*Kazâ ve Kader*: *Şîrîn ve Hüsrev*'e karşılık söylenmiştir. 3-*Riyâzü'l-cenân*: *Leylâ vü Mecnûn*'a karşılık yazılmıştır. 4-*Nüzhetü'l-ervâh*: *Heft Peyker*'e karşılık söylenmiştir. 5-*Müfferrehü'l-kulûb*: *İskendernâme*'ye karşılık yazılmıştır (Sadıkî 1377: 283-86).

47-Mollâ Eşref-i Bülbül: Safevî döneminde Keşmîr'de şiir söyleyen şairlerdendir. Nizâmî'yi takip edip, bir hamse yazmış, ancak

sadece *Rızânâme* adlı mesnevi günümüze ulaşmıştır: 1-*Erzen ve Pîhmâl*: *Hüsrev ü Şîrîn* veya *Leylâ vü Mecnûn*'a karşılık yazılmıştır. 2-*Heşt Esrâr*: *Mahzenü'l-esrâr*'a karşılık söylenmiştir. 3-*Mihr ve Mâh*: *Hüsrev ü Şîrîn* veya *Leylâ vü Mecnûn*'a karşılık yazılmıştır. 4-*Heşt Temhîd*: *Heft Peyker*'e karşılık yazılmıştır. 5-*Rızânâme*: Yaklaşık 10000 beyitten oluşan bu mesnevi, *İskendernâme*'ye karşılık yazılmıştır (Vâ'izzade 1393: 172-73).

48-Hazîn-i Lâhîcî: Hicri on ikinci yüzyıl şairlerinden olup, Safevî döneminin sonları ile Nâdir Şâh Efşâr hükümeti döneminde yaşamıştır. Nâdir Şâh'a muhalefet edip, Hindistan'a göç etmiştir. Nizâmî'nin hamsesini taklit edip, *Penc Genc* adında bir hamse yazmıştır: 1-*Çemen ve Encümen*: Yaklaşık 300 beyitten oluşan bu eseri *Hüsrev ü Şîrîn* vezniyle H 1143'te yazmıştır. 2-*Tezkiretü'l-âşıkîn*: Yaklaşık 400 beyitten oluşan bu eseri, *Leylâ vü Mecnûn* adlı esere karşılık yazmıştır. 3-*Ferhengnâme*: Yaklaşık 300 beyitten oluşan bu eseri *İskendernâme* vezniyle yazmıştır. Bu eser tamamlanmamıştır. 4-*Safîr-i Dil*: Yaklaşık 540 beyitten oluşan bu mesnevi, *İskendernâme* vezniyle yazılmıştır. 5-*Metmahü'l-enzâr*: 111 beyitten oluşan bu mesnevi *Mahzenü'l-esrâr* adlı esere karşılık yazılmıştır. Bu eser tamamlanmamıştır (Aliev 1998: 17/129-30; Hazîn-i Lâhîcî 1374: Önsöz).

49-Ebcedî-i Hindî: Safevî dönemi şairlerinden olup, Hindistan padişahları sarayında hizmet etmiştir. Nizâmî'nin izinden giderek bir hamse yazmıştır: 1-*Zübdetü'l-efkâr*: Yaklaşık 1300 beyitten oluşan bu mesneviyi, *Mahzenü'l-esrâr*'a karşılık 40 günde yazmıştır. 2-*Envernâme*: Yaklaşık 8000 beyitten oluşan bu eseri, *İskendernâme*'ye karşılık H 1175'te yazmıştır. 3-*Râgıb ve Mergûb*: 2000 beyitten oluşan bu mesneviyi Feyzî'nin *Nil ve Demen* adlı eserine karşılık yazmıştır. 4-*Heft Cevher*: *Heft Peyker*'e karşılık yazmış, ancak hakkında fazla bilgi yoktur. 5-*Mûdetnâme*: 3500 beyitten oluşan bu mesneviyi, *Hüsrev ü*

Şîrîn'e karşılık 76 yaşındayken yazmıştır (Fesâî 1386: 252; Ahmed 1380: 1/151-53; Vâ'izzade 1393: 175).

50-Nâmî-i İsfahânî: Hicri on ikinci yüzyılın ikinci yarısının önemli şairlerinden olup, Safevî döneminde şiir söylemiştir. Sultan Hüseyîn Safevî ve Kerîm Hân Zend'in hizmetinde bulunmuştur. Nizâmî'nin izinden giderek *Nâme-i Nâmî* adında bir hamse yazmıştır: *1-Derc-i Goher*: 1400 beyitten oluşan bu eseri, *Mahzenü'l-esrâr*'a karşılık yazmıştır. *2-Hüsrev u Şîrîn*: 4400 beyitten oluşan mesneviyi, Nizâmî'nin aynı adlı eserine karşılık Hâc Âkâsî adına söylemiştir. *3-Leylâ vü Mecnûn*: Yaklaşık 2000 beyitten oluşan bu eseri Nizâmî'nin aynı adlı eserine karşılık yazmıştır. *4-Yûsuf u Züleyhâ*. *5-Vâmîk ve Azrâ*: 2716 beyitten oluşan bu eseri, *Heft Peyker*'e karşılık yazmıştır (Fesâî 1386: 253; Vâ'izzade 1393: 177-82).

51-Şehâb-i Türşîzî: Kaçarlar döneminin ilk şairlerinden olup, Horasan'da Bazgeşt-i Edebî üslubunun öncülerindedir. Nizâmî'nin izinden giderek bir hamse yazmıştır: *1-Behrâmnâme*: Yaklaşık 2350 beyitten oluşan bu eseri üç ayda yazmıştır. *2-Yusuf ve Züleyhâ*: Yaklaşık 1300 beyitten oluşan bu eseri, Câmî'nin *Yusuf ve Züleyhâ* ile Nizâmî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* adlı eserlerine karşılık yazmıştır. *3-Hüsrev ü Şîrîn*: 3252 beyitten oluşan bu eseri, *Hüsrev ü Şîrîn*'e karşılık *Heft Peyker* vezniyle H 1194'te Şehzâde Mahmûd Derrânî adına yazmıştır. *4-Murâdnâme*: 417 beyitten oluşan bu mesneviyi, *İskendernâme*'ye karşılık söylemiştir. *5- Akd-i Goher*: *Mahzenü'l-esrâr*'a karşılık yazılmıştır. Bu mesnevi günümüze ulaşmamıştır (Kahramân 1362: 315-56).

52-Muhît-i Lâhorî: Kaçarlar döneminde Hindistan'da Farsça söyleyen şairlerdendir. Nizâmî'yi taklit ederek, *Hamse-i Aşkiye* adında bir hamse yazmış, ancak sadece on bir mesnevisinin adları günümüze ulaşmıştır: *1-Muhît-i Işk*. *2-Muhît-i Gam*. *3-Hüsün ve Aşk*. *4-Mesnevî*. *5-Muhîtü'l-hakâik*. *6-Muhîtü'l-esrâr*. *7-Gülşen-i Marifet*. *8-Muhît-i*

Marifet. 9-Muhît-i Azam. 10-Muhît-i Dâniş. 11-Muhît-i Derd (Abdülraşîd 1981: 327; Vâ'izzade 1393: 185).

53-Mollâ Bahâeddîn Bahâ: Kaçarlar döneminde Keşmîr'de şiir söyleyen şairlerdendir. Nizâmî'yi taklit ederek bir hamse yazmıştır: *1-Reşînâme:* 4000 beyitten oluşmaktadır. *2-Sultânînâme:* 3300 beyitten oluşmaktadır. *3-Gavziye:* 5500 beyitten oluşan bu eser, Şâh Ceylânî'ye takdim edilmiştir. *4-Nakşibendiye:* 4600 beyitten oluşmaktadır. *5-Çeşniyye:* 3000 beyitten oluşmaktadır (Vâ'izzade 1393: 185-6).

54-Muhammed Hüseyin Kazvîni/Şîrâzî: Kaçarlar dönemi şair ve mutasavvıflarındandır. Nizâmî'nin hamsesini taklit ederek, *Hamse-i Hüseyinî* adında bir hamse yazmıştır: *1-İlahînâme:* Yaklaşık 7500 beyitten oluşan bu eseri, *İskendernâme*'ye karşılık H 1237'de yazmıştır. *2-Eşternâme:* Yaklaşık 3500 beyitten oluşan bu eseri, *Mahzenü'l-esrâr*'a karşılık H 1235'te söylemiştir. *3-Vâmık ve Azrâ:* 4662 beyitten oluşan bu eseri, *Leylâ vü Mecnûn*'a karşılık H 1226'da söylemiştir. *4-Vasfû'l-Hâl:* 7000 beyitten oluşan bu eseri, *Heft Peyker*'e karşılık H 1238'de kaleme almıştır. *5-Mihr ve Mâh:* 2700 beyitten oluşan bu mesneviyi, H 1231'de *Hüsrev ü Şîrîn*'i taklit ederek yazmıştır (Şerîfi 1387: 2-15; Vâ'izzade 1393: 186).

55-Mîr Sûbdâr Hân-i Sindî: Kaçarlar dönemi şairlerindedir. Nizâmî'yi taklit ederek bir hamse kaleme almıştır: *1-Hüsrev ü Şîrîn:* H 1251'de Nizâmî'nin aynı adlı eserine karşılık söylenmiştir. *2-Fetihnâme:* H 1244'te *İskendernâme*'ya karşılık yazılmıştır. *3-Seyfû'l-mülûk:* H 1247'de *Leylâ vü Mecnûn*'a karşılık söylenmiştir. *4-Mâh ve Müşteri:* *Mahzenü'l-esrâr*'a karşılık yazılmıştır. *5-Cudâyînâme:* *Heft Peyker/ Behrâmnâme*'ye karşılık kaleme alınmıştır (Sadıkî 1377: 92-94).

56-Mollâ Hâmid-i Şâh Âbâdî: Hicri on üçüncü yüzyılda şiir söyleyen Keşmîrli şairlerdendir. Nizâmî'nin izinden giderek bir hamse

yazmış, ancak kaynaklarda kendisi ve hamsesi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır (Vâ'izzade 1393: 188).

57-Hidâyet-i Taberistânî: Fethalî Şâh ile Muhammed Şâh saraylarında melikü'ş-şuarâ olarak görev yapmıştır. Safevî döneminde hamse yazan şairlerdendir. Hamsesini Nizâmî, Emîr Hüsrev-i Dihlevî ve Câmî'yi taklit ederek yazmıştır: *1-Envârü'l-velâye:* Yaklaşık 7000 beyitten oluşan bu mesneviyi, *Mahzenü'l-esrâr* vezniyle yazmıştır. *2-Gülşen-i İrem/ Bektâşnâme:* 2642 beyitten oluşan bu eseri, Attâr'ın *İlahînâme*'sinin vezniyle kaleme almıştır. *3-Bahrü'l-hakâyik:* Senâî'nin *Hadîka* adlı eserinin vezniyle yazmıştır. *4-Enîsü'l-'aşîkîn:* *Leylâ vü Mecnûn* adlı eserin vezniyle söylenmiştir. *5-Hürrem Behîşt:* *İskendernâme*'ye karşılık yazılmıştır. *6-Hidâyetnâme:* Mevlânâ, *Mesnevî*'sinin vezniyle kaleme alınmıştır (Hidâyet 1339: 6/1372-1410).

58-Senâullâh-i Harâbâtî: Keşmîr'de Farsça şiir söyleyen şairlerdendir. *Penc Genc-i Muhammed* adında bir hamse yazmıştır: *1-Bahrü'l-envâr:* 3600 beyitten oluşan bu mesneviyi 1275'te *Mahzenü'l-esrâr*'a karşılık yazmıştır. *2-Tasdîkü'l-ikân:* 3200 beyitten oluşan bu eseri H 1284'te yazmıştır. *3-Tezkiretü'l-kâmilîn:* Bu mesnevi 315 beyitten oluşmaktadır. *4-Şemi'ü'l-hadî:* 1300 beyitten oluşan bu eseri H 1284'te yazmıştır. *5-Mehârâcnâme/Râcnâme:* 3500 beyitten oluşan bu mesneviyi *İskendernâme*'ye karşılık H 1275-76'da yazmıştır. (Tesbîhî 1354: 28-40; Vâ'izzade 1393: 189-91).

59-Selâmet Alî Hân Selâmî: Hindistan'da muhtemelen Farsça hamse yazan son şairdir. Hayatı hakkında bilgi yoktur. Nizâmî'yi taklit ederek yazdığı *Penc Genc* adlı hamsesinden geriye sadece *Tavr-i Işk* adlı mesnevisi günümüze ulaşmıştır. Bu eseri *Leylâ vü Mecnûn*'a karşılık kaleme almıştır (Vâ'izzade 1393: 191-92).

Sonuç

Fars edebiyatında hamse yazma geleneği hicri altıncı yüzyılda şair Nizâmî-i Gencevî ile başlamıştır. Bu gelenek hicri on dördüncü

yüzyıla kadar İran'da hüküm sürmüştür. Nizâmî'nin yazdığı hamse birçok şaire ilham kaynağı olmuştur. Nizâmî'nin kaleme aldığı hamsenin seviyesine daha sonraki hiçbir şair ulaşmamıştır. Nizâmî'nin hamsesini taklit edip hamse yazan en başarılı şairler Emîr Hüsrev-i Dihlevî, Hâcû-yı Kirmânî, Mektebî-i Şîrâzî ve Abdurrahmân Câmî'dir. Nizâmî'nin yazdığı hamse sadece Farsça konuşulan ülkelerde değil, İslam ülkelerinde birçok şair tarafından örnek alınmıştır. Fars edebiyatında hamseler genellikle bir didaktik manzume (Mahzenü'l-esrâr), iki âşıkane manzume (Hüsrev ü Şîrîn, Leylâ vü Mecnûn), bir kahramanlık/aşk ile ilgili manzume (Heft Peyker) ve bir tarihi/kahramanlık manzume (İskendernâme) olmak üzere beş mesneviden oluşmaktadır. Farsça yazılan hamselerde yer alan mesnevilerin bazıı beşten fazla yazılmış, bazıı söylenilmemiş, bazıı yarım kalmış ve bazıı da günümüze ulaşmamıştır. Hamselerde yer alan manzumelerdeki bazı beyitler tezkirelerde yer almıştır. Fars edebiyatında hamse yazan şairler en çok Nizâmî, Emîr Hüsrev-i Dihlevî ve Câmî'yi taklit etmiştir. Birçok Fars şair kimi taklit edip, hamse yazdığını şiirinde ifade etmiştir. Şairlerin çoğu hamselerine *Penc Genc* adını vermiştir. Fars edebiyatında Selçuklular döneminde bir, Moğollar döneminde dört, Timurlular döneminde on, Safevîler döneminde otuz beş ve Kaçarlar döneminde dokuz şair hamse yazmıştır. Hamseler çoğunlukla İran, Hindistan ve Orta Asya'da Farsça ve Türkçe dilleriyle yazılmıştır. Fars edebiyatında hamse yazımı Selçuklular döneminde başlamış, Moğol ve Timurlular döneminde devam etmiş, Safevîler döneminde zirveye çıkmış ve Kaçarlar döneminde sona ermiştir. Fars şairlerinin yazdığı hamselerin çoğu Nizâmî'nin *Hamse*'si taklit edilerek yazılmasına rağmen bazı hamseler muhteva ve vezin olarak farklıdır. Nizâmî'den sonra hamse yazan şairleri: 1-Nizâmî'nin hamsesini tamamen taklit edenler. 2-Nizâmî'nin yazdığı hamseye mesnevi ilave edenler. 3-Nizâmî'nin yazdığı hamsedeki mesnevilerden sadece bir veya birkaç mesnevisini örnek almakla iktifa edenler, şeklinde üç gruba ayırmak mümkündür. Türk edebiyatındaki ilk hamseler genellikle Fars

şairlerin tercih ettiği konuların taklidi şeklindedir, ancak daha sonra Türk hamseciliği bu tesirden kurtulmuştur.

Kaynaklar

Abdülraşîd (1981). *Tezkire-i Şua'ra-i Pencâb*. Lahor: İkbâl Âkâdemî.

Ahmed, Zeydî (1380). “Ebcedî-i Hindî”. *Dânişnâme-i Zebân ve Edeb-i Fârsî Der Şebbeh-i Kâre*, C. 1, Tahran: Ferşîve, s. 151-153.

Aliev, Saleh Muhammedoğlu (1998). “Şeyh Ali Hazîn”. *DİA*, C. 17, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 129-130.

Ansari, A. S. Bazmee (1995). “Feyzî-i Hindî”. *DİA*, C. 12, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 524-525.

Aslan, Mehmet (2008). *Türk Edebiyatında Hamseler ve Subhizâde Feyzî'nin Hamsesi*. İstanbul: Kitabevi.

Avfi, Muhammed (1361). *Tezkire-i Lübâbü'l-Elbâb*. Nşr: Edward Browne, Tahran: Kitâbfrûş-i Fahr-i Râzî.

Berzeger, Hamdî (1380). “İtâbî-yi Teklû”. *Dânişnâme-i Edeb-i Fârsî, Edeb-i Fârsî Der Şebbeh-i Kâre*, C. 4, Tahran: Sazmân-i Çâp ve İntişârât-i Vizâret-i Ferheng ve İrşâd-i İslâmî, s. 1751.

Devletşâh (1337). *Tezkiretu's-şu'arâ*. Nşr: Muhammed Abbâsî, Tahran: Kitâbfrûş-i Bârânî.

Dihhodâ, Ali Ekber (1377). *Lügatnâme-i Dihhodâ*. C. 4, Tahran: Dânişgâh-ı Tahran Müessesesi-i Lügatnâme-i Dihhodâ, s. 5904.

Dûdângah, Sagerî (1383). “Bîniş-i Keşmîrî”. *Dâiretü'l-maârif-i Bozorg-i İslâmî*, Tahran: Merkez-i Dâiretü'l-maârif-i Bozorg-i İslâmî, C. 13, s. 461-462.

Fesâî, Mensûr Restegâr (1386). *Hamse Serâî der Edeb-i Fârsî*. Âyîne-i Mirâs, s. 243-257.

Hakikat, Abdülrefî‘ (1368). *Ferheng-i Şâ‘irân-i Zebân-i Pârsî*. Tahran: Şirket-i Müellefat ve Mütercim.

Halebî, Ali Asgar ve Mecid Sadrî Hâniye (1395). “Ebdî Bîg ve Şive-i Şâ‘ir-i Ū der Mesnevî-i Heft Ahter”. *Fasıl-nâme-i Tehasusî-i Sebķşinâsî ve Nesr-i Fârsî*, Bahar, s. 167-186.

Hânlerî, Zehrâ (1347). *Ferheng-i Edebiyât-i Fârsî*. Tahran: Bünyâd-i Ferheng-i İran.

Hazîn-i Lâhîcî, Muhammed Alî (1374). *Dîvân-i Hazîn-i Lâhîcî*. Haz: Zebîhullâh Sâhibkâr, Tahran: Mîrâs-i Mektûb.

Hidâyet, Rızâ Kulî Hân (1339). *Mecmu‘u‘l-fusahâ*. Nşr: Mezâher Musafâ, Tahran: Müessese-i İntişârât-i Emîr Kebir.

Hücetî, Hâdî (1380). “Sarfî-i Keşmîrî”. *Dânîşnâme-i Edeb-i Fârsî, Edeb-i Fârsî Der Şebeh-i Kâre*, C. 4, Tahran: Sazmân-i Çâp ve İntişârât-i Vizâret-i Ferheng ve İrşâd-i İslâmî, s. 1599-1601.

İslam Ansiklopedisi (1987). “Hamse”. C. 5, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, s. 200.

Kahramân, Muhammed (1362). “Şehâb-i Türşîzî”. *Mecelle-i Dânişkede-i Edebiyât ve Ulûm-i İnsânî-i Dânişgâh-i Firdevsî*, s. 315-356.

Kanar, Mehmet (2007). “Nizâmî-i Gencevî”. *DİA*, C. 33, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 183-185.

Kazâî, Hâdî (1386). *Zindegînâme-i Nivîsendegân ve Şâ‘irân ez Rûdeki tâ Devletâbâdî*. Tahran: İntişârât-i Behzâd.

Keyvânî, Mecdüddîn (1390). “Hamse”. *Dânîşnâme-i Cihân-i İslâm*, C. 16, Tahran: Müesese-i Ferhengî-i Hünerî-i Kitâb-i Mercî‘, s. 161-164.

Kurtuluş, Rıza (1995). “Emîr Hüsrev-i Dihlevî”. *DİA*, C. 11, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 135-137.

_____ (2007). “Örfî-i Şîrâzî”. *DİA*, C. 34, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 96.

Mîrensârî, Alî (1373). “Ebû'l-‘Alâ-i Gencevî”. *Dâiretü'l-maârif-i Bozorg-i İslâmî*, Tahran: Merkez-i Dâiretü'l-maârif-i Bozorg-i İslâmî.

Okumuş, Ömer (1993). “Abdurrahman Câmî”. *DİA*, C. 7, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 94-99.

Örs, Derya (2012). “Vahşî-i Bâfkî”. *DİA*, C. 42, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 449.

Öztürk, Mürsel (1997). “Hâtifi”. *DİA*, C. 16, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 468.

Râdfer, Ebû'l-kâsım (1371). *Kitâbşinâsî-i Nizâmî-i Gencevî*. Tahran: Müessesse-i Mutâla'ât ve Tehkîkât-i Ferhengî.

Sadıkî, Tâhire (1377). *Dâstânserâi-yi Fârsî der Şebih-i Kâre der Dovre-i Tîmûryân*. Merkez-i Tahkîkât-i Fârsî-i İrân ve Pâkistân.

Safâ, Zebihullâh (1338). *Târîh-i Edebiyyât Der İrân*. Tahran: İntişarât-i Firdevsî.

Seyyidî, Seyyid Muhammed (1367). “Eşref-i Merâgî”. *Dâiretü'l-Me'ârif-i Câmî-i İslâmî*, C. 9, Tahran: Merkez-i Dâiretü'l-maârif-i Bozorg-i İslâmî, s. 42-43.

Şâyegâfer, Hamîd Rızâ (1394). “Hamse-i Nizâmî”. *Dâiretü'l-Mu'ârif-i Bozorg-i İslâmî*, C. 22, Tahran: Merkez-i Dâiretü'l-Mu'ârif-i Bozorg-i İslâmî, s. 660.

Şerîfî, Muhammed (1387). *Ferheng-i Edebiyyât-i Fârsî*. Tahran: Neşr-i Muîn.

Tesbîhî, Muhammed Hüseyin (1354). “Hâce Senâullâh-i Harâbâtî”. *Der Hüner ve Merdom*, s. 28-40.

- Tokmak, A. Naci (1996). “Hâcû-yi Kirmânî”. *DİA*, C. 14, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 14, s. 520-521.
- Türk Ansiklopedisi (1979). “Hamse”. C. 18, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, s. 454-455.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (1981). “Hamse”. İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 89-90.
- Vâ’izzade, Abbâs (1393). *Hamse Serâi der Edeb-i Fârsî*. Doktora Tezi, Meşhed: Firdevsî Üniversitesi.
- Vanlıoğlu, Mehmet (2002). “Şemseddin Kâtibî”. *DİA*, C. 25, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 42.
- Yazıcı, Tahsin (2000). “İmâd-i Fakîh”. *DİA*, C. 22, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 168-169.
- Yazıcı, Tahsin ve Ömer Kurnaz (1997). “Hamse”. *DİA*, C. 15, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 499-500.

EXTENDED ABSTRACT

In Iran and Turkish literature, five mesnevi consisted of magazines called Quintet and Quintet writers were called Quintet writer. Quintet writing first started in Iran. The poet Nizami Ganjavi was the founder of the Quintet genre in Persian literature. Nizami's Quintet is also known as Five Treasures-Panj Ganj. The tradition of writing quintet in Persian literature began in the sixth century with the poet Nizami Ganjavi. This tradition continued in Iran until the fourteenth century. The quintet written by Nizami inspired many poets. No later poet has reached the quintet level Nizami wrote. After Nizami in Persian literature, poets such as Emîr Hüsev-i Dihlevî, Hâcû-yı Kirmânî, Abdurrahman Câmî, Feyzî-i Dekenî and Kasımî-i Gunâbâdî wrote quintet. The quintet written by Nizâmî was taken as an example by many poets not only in Persian-speaking countries but also in Islamic countries. The quintets in Persian literature are usually a didactic poem (The Storehouse of Mysteries), two minstrel poem (Khusaw and Shirin, Leyla and Majnun), a heroic / love poem (Haft Paykar) and a historical / heroic poem (Eskandar Nameh) consists of five masnavi. Some of the masnavis in Persian quintets were written more than five, some were unspoken, some remained unfinished and some did not survive.

In Persian literature, a quintet was written in Seljuk period, four quintets in Mongolian period, ten quintets in Timurid period, thirty-five quintets in Safavid period and nine quintets in Qajar period. The writing of quintet in Persian literature began during the Seljuk period, continued during the Mongol and Timurid period, peaked during the Safavid period and ended in the Qajar period. Although most of the quintets written by Persian poets are written by imitating the Nizâmî's quintet, some quintets are different in content and meter. Since the writing of Sahname was popular in the period of Sâ mâ nî and Ghaznavids, quintet was not written in these two periods. The tradition of writing quintet during the Safavid period reached its peak and there are even poets who wrote three quintets. Although much quintet was written in this period, none of them gained fame as in other periods. The reason why the quintets of this period did not attract attention was that the poem went down from the palace to the public and that people who did not have any accumulation of poetry wrote poems to respond to previous poets. Nizami's masnavi called The Storehouse of Mysteries is more imitated than any other masnavi in quintet. The works of some poets who wrote quintet have not survived, only some encyclopedias have mentioned their names. A few poems of some of us have reached us. Quintet owners used masnavi verse. Having a quintet is one of the highest authority for a poet. quintet writing is one of the oldest subjects of Persian literature. It was discovered by Nizami in the sixth century and continued its influence in Iran and in the territories where Persian was widespread

until the fourteenth century. It is possible to divide the poets who wrote quintet after Nizâmî into three groups: 1-Those who fully mimic the quintet of Nizâmî. 2-Those who add masnavi to the quintet written by Nizâmî. 3-The quintet written by the Nizâmî, which includes only one or more of the masnavis.